

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 37 (3).**

1927. a.

III Riigikogu koosolek 21. jaanuaril 1927. a.
kell 17.

Kokku on tulnud 93 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **F. Akel**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **A. Kerem**, haridusminister **J. Lattik**, rahaminister **L. Sepp**, kaubandus- tööstusminister **K. Kornel**, põllutöominister **O. Köster**, kohtuminister **J. Sepp**, töö-hoolekandeminister **O. Tief**.

Päevakord:

1. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1927./28. aastaks — Vabariigi Valitsuse ettepanek.

2. Mäeseadus — üldkomisjoni ettepanek.

3. Riigi turbatööstuse põhimäärus — raha- asjanduse komisjoni ettepanek.

4. Põllumajapidamiste metsaga varustamise seadus — I lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**, pärast sekretär **M. Juhkam**.

Koosolek algab kell 17.15 min.

Juhataja **R. Penno**: Avan Riigikogu koosoleku. Päevakorra kohta sõna ei soovita, seega on päevakord kindlaks määratud. Enne päevakorra juurde asumist on sõna sekretäril teadaande korras.

**1. Teadaand-
mine komis-
joni antud sea-
duseelnõu
kohta.**

Sekretär O. Liigand: Riigikogu juhatuse poolt on antud distsipliinaar seadustik üldkomisjoni.

**2. Eesti vaba-
riigi kulude ja
tulude eelarve
1927./28. aastaks
—Vabariigi Va-
litsuse ette-
panek.**

Rahaminister **L. Sepp**: Väga austatud rahvaesitus! Esitatava 1927./28. aasta riigi eelarve kokkuseadmisel olid mõõduandvad kaks kindlat äratundmist, kaks kateoorilist imperatiivi. Riigiteenijate palgaolud on tarvis lahendada mitte sarnaselt, nagu seni sündinud igakordsete lisapalkadega, vaid on tarvis kindel summa eelarvesse võtta, mis uute kõrgendatud palkade maksmahakkamist võimaldaks. Teiseks ära-

tundmiseks oli, et üldine kodanikkude maksukoorem ei tohiks kerkida. Peab ütleva, need kaks nõuet on üksteisele vastukäivad ja ka mitte heaks celduseks riigi eelarve kokkuseadmisel, ega kergendanud valitsuse ülesannet eelarve kokkuseadmisel. Sellepärast on arusaadav, et üks osa ajakirjandusest närvilikuks muutus ja ennustas, et eelarvet on võimatu tasakaalu viia. Õnneks ei ole see ennustus täide läinud, vaid käesolev esitatav eelarve on tasakaalus ja sellejuures arwab valitsus, et tema mõlemid nõudeid jõudumööda täitnud on. Riigiteenijate palgaolude parandamiseks on eelarvesse peale 13. kuu palga umbes pool miljardit üles võetud, kusjuures uusi maksusid määratud ei ole eelarve tasakaalustamiseks, ja maksukoorem käesoleva aasta omast kõrgemaks tõusnud ei ole. Muidugi kui võrrelda käesoleva aasta eelarvet läinud aasta põhieelarvega, siis leiame teatud tõusu. Nimelt on käesoleva eelarveaasta eelarve 7 miljardit 848 miljonit ja käesolev eelarve 7 miljardit 923,3 miljonit, tähendab 74,9 miljonit rohkem või 1%. Kuid vast on ebaõige võrrelda käesoleval juhtumisel esitatavat eelarvet läinud aasta põhieelarvega, sest teada on, et meie oleme aasta jooksul lisaeelarvetega suuremaid summasid nõudnud lisapalkadeks, ja mis seekord lisaeelarvete arvel antud, on praegu põhieelarvesse üles võetud poolemiljardilises summas ning sellepärast oleks õige võrrelda praegu arutamisel olevat eelarvet käesoleva aasta põhi- pluss lisaeelarvega.

Käesoleval aastal lisaeelarves esinevad summad oleksid kõigepealt riigiteenijate palkade normeerimiseks määratud 270 miljonit, kultuurkapitali summa 30 miljonit, siis tuleb juurde umbes 30 miljonit aastas protsendi alandamise ärajätmise pealt nende riigiteenijate palgast, kes väljaspool Tallinnat teenivad, — need 330 miljonit on käesoleval aastal põhieelarvesse juurde kalkuleeritud.

Kui meie võrdleme käesoleva aasta põhi- ja lisaeelarvet, see on 8 miljardit 418 miljonit, esitatava eelarvega, siis oleks ta umbes pool miljardit suurem, kui esitatav põhieelarve. Kui meie võrdleme maksukoormatust käesoleval aastal, nii nagu tema põhi- ja lisaeelarvetest on selgunud, esitatava maksukoormaga, siis näeme ka siin vähenemist, kahjuks küll väikest, aga siiski teatavat vähenemist.

Nii on käesoleval aastal otsekohesed maksud 706,2 miljonit, esitatud eelarves aga 664,7 miljonit, lõivud ja tasumaksud 395,5 miljonit, eelarves 469,1 miljonit. Kaudsed maksud, käesoleval aastal 2 miljardit 210 miljonit ja eelarves 2 miljardit 132,7 miljonit. Monopoli ülejääk 818,6 miljonit, eelarves 869,8 miljonit. See monopoli ülejääk on tekkinud peajasjalikult monopoli kulude vähenemisest. Nii saame meie täiesti ühesugused pildid — maksukoorem on umbes 4.130.000.000. niikäesoleval aastal, kui ka kavatsetaval eelarve-aastal. Kui aga arvesse võtame veel käesoleva eelarve-aasta jooksul makstud kaitseliidumaksu 70.000.000 marka, siis võiks öelda, et selle võrra tuleva aasta maksukoorem väheneb.

Palkade kohta tähendasin juba, et nende reguleerimiseks 475 miljonit eelarvesse on võetud, kuid peale selle summa tuleb veel juurde väljaspool Tallinnat asuvate riigiteenijate palkade protsendile alanduse ärajätmine 25—30 miljonit, nii et eelarves umbes pool miljardit on palkade tõstmiseks. See oleks peaaegu ligi veerand seniste palkade summast, kusjuures senised palgad on arvatud 13 kuu eest. Ma tuletan teile veel meelde suviseid koosolekuid, kus öeldi, et meil täiesti võimatu on palkades parandusi läbi viia, ja kui poolest miljardist räägiti, siis öeldi, et see on ainult unistus. Muidugi, praegu võidakse ju öelda, et sellest summast ei jätku, et selle abil lähiviidav palkade parandus veel tuntav ei ole. Peame muidugi mõlemast äärmusest üle saama. Valitsus on püüdnud seda positiivset asja kätte saada, et tema riigiteenijate palkade küsimuse surnud punktilt on edasi nihutanud, on suurema summa nende palgaolude parandamiseks reserveerinud ja loodabi et selle summa kasutamisel võimalik on uus, kõrgemaid palgaastmeid maksta panna. Kui meie tähele paneme, et selle aja jooksul, kus läinud aastal juba tegelikult lisapalka makseti, elukallidus tõusnud ei ole, vaid elukalliduse indeks koguni alanenud, siis peame lootma, et palkade tõus reaalne saab olema ja jõuab palkadeni, mis olid 1922. aastal, enne seda, kui meil Eesti margakurss lõdvemaks läks, mille tagajärjel elukallidus vahepeal tõusis. Kuid põhipalkade reguleerimine ei ole üksi valitsuse kavas, vaid valitsuse kava seisab koos kolmest osast: 1) palkade reguleerimine 2) perekonna-abiraha tõstmine umbes 75 miljonit ja 3) ametivanuse tasu, mis ka umbes 150 miljonit välja teeb. Need kaks viimast palgakõrgendust ei ole veel eelarvesse kalkuleeritud, kuid sellekohane tasuseaduse kava on rahaministeeriumi poolt välja töötatud, valitsusele esitatud, on praegu valitsuse komisjonis läbivaatamisel ja jõuab lähemal ajal Riigi-

kogusse. Arvata on, et nendest kahest viimast uuest kulust järgmise eelarvega üle saab. Selle ülesaamise juures arvab valitsus, et tarvis ei ole perekonna-abiraha tõstmiseks ja ametivanuse tasu maksmiseks lisakrediiti nõuda, sest on arvata, et korda läheb ametiasutusi koondada ja koosseise kokku tõmmata. Käesoleva aasta viimasel poolel on vähendatud ametnikke 428 võrra. Need andmed ei ole muidugi viimased, ja ma veel täna kirjutasin ettepanekule alla, mis Vabariigi Valitsusele läks, kus 87 ametnikku vabastatakse, nii et nende arv tõuseb praegu poole tuhande peale. Kuid veel väga mitmed teised küsimused on lahtised. Vabariigi Valitsus esitas täna Riigikogule seaduseelnõu, mis näeb ette piirivalve ja tollivalitsuse liitumise. Põllutöeministeeriumis on praegu läbivaatamisel seaduseelnõu, mis näeb ette iseseisva katastriameti loomise kahest peavalitsusest, nimelt rahaministeeriumi hindamise ametist ja maakorralduse peavalitsuse juures olevast maaomõduametist. Vabariigi Valitsus võttis vastu uue peavalitsuse koosseisu — mis moodustatud metsade ja maakorralduse peavalitsustest. Nende kavatsuste teostamine näeb tulevikus ette suuremaid koondamisi. Muidugi lõpulikkude koondamiste juurde on võimalik asuda siis, kui teatavaks saab, missuguseks jääb ministeeriumide arv ja kuipalju ministeeriume lõpulikult jääb. Kogu ametkonna organismi ülesehitamisel on tarvis teada, mitu tsentrumit jääb. Kui meie liiga kaugele läheme, võime üksikuid samme astuda, mis pärastpoole ühe või teise ministeeriumi koondamisel raskusi teeb. Sellepärast oleks soovitatav, et Riigikogu kiirelt läbi vaataks ministeeriumide korralduse seaduse ja vähemalt selles osas oma põhimõtteliku seisukoha ütleks, missugused ministeeriumid peaksid jääma ja missugused peaks koondatama. Edaspidise koondamise kava juures tuleb ka arvestada valitsuse praeguse kavatsusega — ehitada valitsuse hoone. Kui kõik ministeeriumid ühte majasse saaks koondada, on loomulik, et suuremat kokkuhoidu administratsioonis saada võiks. Teiselt poolt ei tohiks maja ehitamine üle jõu käia. Ehitamise töök võiks kasutada töötatöölisi ja töötatöölisele määratud krediite. Need summad, mis praegu laiali lähevad, võiks koondada ühte kohta ja saada väärtuse, mis alale jääb ja linna ilustaks.

Raskusi eelarve kokkuseadmisel, peale riigiteenijatele ettenähtud palgatõusu, oli veel teisi. Riigikogu poolt vastuvõetud seaduste ja sooviavalduste ning elutarviduste põhjal on tekkinud terve rida uusi nõudeid, on samuti kulude suurendamist tekitanud. Kõige suurem kulude suurenemine korraldistes kuludes

on teedeministeeriumi all — 81,3 miljoni marga võrra. Summad on enamasti läinud riigi ettevõtete laiendamiseks, — telefoni alal 42 miljonit rohkem, raudtee korrashoidmiseks 20 miljonit, postiveo kuludeks rohkem 9 miljonit jne. Teine suurendus korralise eelarve järgi on sõjaministeeriumi all. Meie tarvitamise seni vanu tagavarasid suuremal määral, kui neid uuendada saime. Käesoleva aasta eelarvega on see pahe kõrvaldatud ja tahetakse uuendada enam-vähem kõik need tagavarad, mis aasta jooksul ära tarvitatakse. Peale selle tahab sõjaministeerium ette võtta sõjaväeteenistuse aja lühendamist. Selleks on tarvis rohkem üleajateenijaid välja õpetada, nende kaader peab sel juhtumisel suurem olema, kui teenistuseaega lühendada tahetakse.

Igatahes teenistuseaja vähenemine on otsustatud, see on liikuma hakanud ja on ainult aja küsimus, kunas ta teoks saab. On arvata, et siin teatavaid kokkutõmbamisi ehk sellel läbi saab, mis siiski, võib olla, liig suured ei ole, sest lühema teenistuseaja juures on rohkem üleajateenijaid tarvis, kes kallimad on.

Kolmandana on suurendamisi ette nähtud töö-hoolekandeministeeriumis 32,1 miljonit marka. Sellest on tervishoiu peavalitsuse alal 7,2 miljonit, pensionide alal — 24 miljonit. Edasi on põllutöoministeerium, kus korraliste kulude tõus on 29,1 miljonit, suurem tõus maakorralduse peavalitsuses 14,1 miljonit, mis on tingitud sellest, et uute seadustega, nimelt erarendimaade ja lapitalude korraldamiseseadustega on põllutöoministeeriumile terve rida uusi ülesandeid peale tulnud ja nende teostamiseks on tarvis ametlikke maamõõtjaid ja abinõusid. Siis teede ja sildade tarvete korras 6,3 miljonit rohkem kui läinud aastal, jne. kokku 29,1 miljonit.

Edasi on väiksemad tõusud. Nii haridusministeeriumis 15 miljonit palkade tõusu selle tõttu, et väljaspool Tallinnat asuvate õpetajate palkadest protsendi mahaarvamine ära jääb.

Edasi on rahaministeeriumil vormiliselt kulude suurenemist märgata, kuid see on peaaesjalikult piirituse monopoli alal, kuid see korrespondeerib vastavate tulude tõusuga. Loomulik, et niihästi palga summade ja teiste suurenduste katteks summasid leida, oli tarvis teisi kulusid kokku hoida ja tuli ohverdada terve rida erakorralisi kulusid, püüti loobuda neist nõuetest, mis edasilükkamist kannatavad, ja mida ühel või teisel teel kuidagiviisi rahuldada võiks. Kõigesuurem vähendus on sõjaministeeriumi erakorraliste kulude alal. See oli läinud aastal 372,9 miljonit, käesolevas

eelarves 161 miljonit, see on 211,9 miljonit või 56,8% võrra vähem.

Kui juurde arvata kulude suurendus korralses eelarves, siiski väheneks sõjaministeeriumi kulueelarve 148,5 miljonit marka. Selle kulu vähendamise võttis valitsus ette selle tõttu, et eelarvet tasakaalustada, kuid kindel olles, et kulu vähendamist võib ette võtta, ilma, et see meie riigi julgeolekut ähvardaks. Rääkimata meie vahekorra teiste riikidega, kes rahvasteliitu kuuluvad, on meie vahekord praegusel ajal ka selle naaberriigiga, kes rahvasteliitu ei kuulu, sõbralik. Ettepanek mittekallaletungimise lepingu asjus ei ole tühine käelligutus, vaid tõsine püüe rahu alalhoidmiseks. Kas lepingust asja saab või mitte, see ei ole tähtis, kuid valitsus on arvamisel, et vastastikused rahupüüdmised maksma jäävad, ja sellepärast leiti võimalikuks sõjaministeeriumi kulusid vähendada.

Teiseks on vähendatud teedeministeeriumi erakorralist eelarvet 151,6 milj. võrra. Ja kui juurde arvame suurenduse korralses eelarves 81,3 milj. marka, on kogusumma siiski 70,3 miljonit vähem kui eelmisel aastal. Läinud aastal oli teedeministeeriumi eelarves 240 miljonit, uute raudteede ehitamiseks tulust leitud välislaenu näol, kuna meie eelarve arvel uusi raudteid ehitada ei tohiks, nende ehitamiseks käesolevas eelarves aga välislaenu tulust ette nähtud pole, siis arvame, et vähendus sisuliselt vähendus ei ole, vaid riigi tuludest olemis sisuliselt teedeministeeriumile rohkem andnud, kui eelmistel aastatel.

Põllutöoministeeriumi eelarve arvel on vähendatud erakorralisi kulusid kokku 131 miljonit. Põllutöoministeeriumi eelarves on vähendatud operatsiooni fondides asunikude ehituslaenu 200 miljoni pealt 160 miljoni peale. Siin on selle summa vähendus otsekoheses ühenduses asunikude rendisumma vähendamisega. Siin on kaks voolu võitlemas. Üks ütleb, et asunikudelt peaks rohkem renti võtma, et selle läbi raha saada, mida oleks võimalik asunikude ehituslaenudeks tagasi välja anda. Teine vool ütleb, et ei ole mõtet asunikude elu raskeks teha kõrge rendi näol, vaid tuleks ehitamis-hooaega ühe aasta võrra pikendada, vähendades renti ja ka ehituslaenu summat. Peale selle on maaparanduse laenu fondi täienduseks 50 miljonit ära jäänud, kuna valitsusel lootust on, et ta võiks suuremal summal seda nõuet rahuldada teisel teel. Ära on jäänud ka linatööstusele määratud 10 miljonit. Tänavu aasta ei ole uute linapuhastamise punktide asutamisest räägitud, kuna küsimus on, kas läinud aasta linapuhastamise punktid edukalt

töötada võivad. Peale selle on ka teised väiksemad kulud ära jäänud.

Rahaministeeriumi eelarve erakorraliste summade arvel on vähenenud 30,2% ehk 38 miljoni marga võrra. See on osalt vormilise krediitide ülekandmise pärast sündinud. Nii ei ole elukorterite chituslaenu summa rahaministeeriumi eelarves laenusummana, vaid ta on üles võetud töö-hoolekandeministeeriumi eelarvesse toetussummana, sest mõtet ei ole väikest summat laenuandmiseks üles võtta.

Kui Riigikogu selle põhimõtte õigeks peaks tunnistama, et riik uutele ehitustele peaks andma toetust, siis kavatsen ma järgmise kava valitsusele esitada: peaks üles seatama nõudmine, et ehitusettevõtjad peavad välja töötama kõige otstarbekohasema ja kõige odavama elumajatüübi, ja siis peaks tegema ühe suurema ettevõttega lepingu, et see võiks maju tolle plaani järgi ehitada. (M. Martna, stp: Kes selle lepingu peaks tegema?) Vabariigi Valitsus. (M. Martna, stp: Väga õige!) Ja siis on arvata muidugi, et need majad, kui nad peaksid erarahaturu protsenti maksma, 10%, et siis nende majade rent sedavõrd kallid tuleks, et neid müüa ei saaks. Siin võiks toetusena maksta kindel summa kapitali pealt, siis oleks võimalik loota, et neile majadele ka kindlasti ostjad tulevad.

Peatudes ühtlasi korteriteehitamise küsimuse juures, pean tähendama, et ma kolleega, härra kaubandus-tööstusministriga lühidalt läbi olen rääkinud, kas siin ka teatavaid uundusi maksma ei saaks panna asunikude chituspoliitikas.

On kurtmisi, et asunikude kätte mõõdetakse väga häid lanke, kus hea väljaveo mets kasvab. Sellest heast materjalist tehakse sellejuures alaväärtuslikke maju, mis otstarbekohatud ja ruttu hävinevad. Siin peaks kaalumisele võtma, kas ei tuleks turuhinnaga võib olla neid paremaid metsalanke realiseerida ja seega raha anda asnikkudele, ütleme mingisuguse teise ehitusmaterjali näol. See on kavatsus, mida Vabariigi Valitsus kaaluma peaks.

Edasi on rahaministeeriumi eelarvest välja jäänud need summad, mille ülesanne on juba täidetud, näiteks Lääne maakonna haigemaja ehitamiseks määratud summa, kuna Lääne-maa gümnaasiumi ehitamiseks ettenähtud krediit jne. haridusministeeriumi krediidi arvele on üle kantud.

Kõik need kärpimised on teatavat närvilikkust toonud Vabariigi Valitsuse liikmetele, kellesse see asi puutus ja kogu selle eelarve kokkuseadmise aeg on tundunud närvilikuna. Kuid need kärpimised meie rahvamajanduse

edu ei takista, vastavad nõuded on rahuldavalt ka teisel teel, sellega on need kärpimised ka õigustatud.

Vähenenud on riigivõlgade tasumise summa. Läänud aastal oli see summa eelarvesse ülesse võetud 351,8 miljonit, käesoleva aasta eelarvesse aga 235,8 miljoni marga suuruses, seega käesoleva aasta eelarves on riigivõlgade tasumise summa 116 miljoni marga võrra vähem, kui läinud aastal see ülesse oli võetud. Käesoleval eelarve-aastal oleme võlgu ja võlaprotsente maksnud kokku 142,3 miljonit marka ning tuleks veel raudtee võlga maksta 29 miljonit marka. Kui meie vaatame nüüd käesoleva aasta tagajärgi, siis peame igatahes tunnistama, et meie käesoleval aastal esimest korda protsendid korralikult ära maksnud oleme, ilma et meile sellest erilisi raskusi oleks tekkinud, kuigi algul kardeti, et see maksmine meile raskusi võiks sünnitada. Summa, mis makstakse riigi laenude ja protsentide tasumiseks, ei ole pealegi suhteliselt nii suur, kui teistel riikidel: see on meil 3% eelarvest, kuna ta Soomes näiteks 15,5% on, Itaalias 28,7%, nii et meie selles suhtes, peab ütlema, paremas seisukorras oleme. Koguni rahvasteliidu rahasjanduse komisjoni esitaja Janssen, kes siin käis, kadestas meid, võrreldes meid Belgiaga, kus nad protsentide maksmisel väga raskes seisukorras on.

Tulude osa esitatavas eelarves ei ole palju muutunud, kui võtame arvesse põhieelarve ühes lisadega.

Mis puutub otsekohestesse maksudesse, siis on nende summa natuke vähenenud ja umbes 1925. aasta astmele püsima jäänud. Nii oli 1926./27. eelarve-aastal otsekoheste maksude summa 706,2 miljonit ja käesolevas eelarves 664,7 miljonit, või 41,5 miljonit vähem. Vähenemine on peaauglikult tulnud põllumajanduslikkude tulunormide vähendamisest, kui ka vististi üldisest tulude vähenemisest. Muidugi, rõõmustavalt pean ütlema, et deklareeritud tulude summa vähem ei ole olnud 1926. aastal, kui 1925. aastal. 1925. aastal deklareeriti tulusid 6.528.000.000 ja 1926. a. 6.884.000.000 marka. Kuid mitte deklareeritud tuludest ei määrata maks, vaid komisjoni poolt hinnatud tuludest. Kui meie siin peaksime ainult deklareeritud tulust maksu määrama, mis muidugi ideaalne ja täiesti soovitatav oleks, siis ei saaks meie tulumaksu peaaegu sugugi. Sajal tulumaksu maksjal, kui meie arvame nende keskmise elatismiini- mumi läbisegi 80 tuhat, peaks olema maksuvaba tulu 8 miljardit, deklareeritud maksusumma on aga ainult 6 miljonit. Muidugi, üksikud langeksid maksu alla, kuid suurem

osa maksusummast jääks kindlasti saamata. Maksu saamine on võimaldatud ainult selle läbi, et maksuametkond õigustatud on tulusummat hindamise teel kindlaks määrama. Nii on 1925. aasta lõpulik hinnatud tulude summa 13,3 miljardit ja 1926. aastal — 13,2 miljardit. Kuna üldiselt sarnase komisjoni omavolilise ümberhindamise vastu ollakse, siis on arusaadav, mispärast ka tulude hindamist 1926. a. natukene nõrgemal kujul on tehtud. Selle tõttu on väga küsitav, kas sarnase seisukorra juures võimalik on tulevikus veel tulumaksu suurendada, eriti kui arvesse võtame, mis sugusest liigist need maksud tulnud on. Kurdetakse, et palgamaksjal kõige rohkem maksta on, kuid kui meie vaatame seda lähemalt, siis näeme, et palgamaksjad maksavad õige väikese summa, see kõigub 23—24 miljoni vahel, seega alla 10%, kuna suurema summa, see on umbes 120—130 miljoni, maksab kaubandus- ja tööstus, ülejäänud osad — põllupidajad. (M. Martna, stp: Kui palju põllupidajad?) Umbes 80 miljoni.

Kui otsekohestest maksudest saadavat tulu tõsta peaks tahetama, siis on see teoreetiliselt ainult tulumaksu juures võimalik —, mis aga ka ülemaloodud andmete järgi praktiliselt läbiviidav ei ole. Teiste otsekohestest maksude tõstmise ei saa aga üldse kõne alla tulla. Kui võtame tööstusemaksu, siis on üldse küsitav, kui palju meie sellest riigile kasu või kahju saame, sest meie peame arvesse võtma kaitsetollid. Kui tööstust üldse rohkem koormata võimalik oleks, siis peaksime kõigepealt minema kaitsetollisid vähendama, sest ühelt poolt tollidega kaitsta ja teiselt poolt neid kõrgendatud maksude alla panna ei ole kuidagi otstarbekohane. Ei või ka loota kaubanduse kõrgema maksustamise läbi otsekohesteid maksusid tõsta, sest nagu teada ei loo kaubandus iseseisvalt mingisuguseid väärtusi ja loomulik, kui tema peale maksu panna, peab ta veeretama selle ostjate peale. Kaubanduse kõrgema maksustamise läbi sünnib seega tegelikult ainult kodanikkude tollimaksustamine, mis meie võtame kaupade pealt, selle vahega, et riigi tollide läbi see veel õiglasemalt ja odavamalt sünnib, kui erakaupmeeste läbi.

Teised otsekoheste maksud on eelarves vähe muutunud: äri- ja tööstusmaks, käesoleval aastal 307 miljoni, eelarves — 276 miljoni, maa- ja hoonetmaks käesoleval aastal 44,2 miljoni, eelarves — 42,3 miljoni. Teistes maksudes ei ole muutusi.

Muidugi olen mina ka arvamisega, et proportsioon kaudsete ja otsekohestest maksude vahel tulevikus paranema peaks, kuid arvan,

et see paraneda võib ainult siis, kui üldiselt tulud tõusevad. Praegu on maksuseadused puudulikud, kuid mina loodan selle kuu lõpul Riigikogule esitada juriidiliste isikute maksuseaduse, mis nende maksustamisel kõrvaldaks teatavad puudused, kuid selle juures tuleb ka ärimaksu korraldada, et mitte eesõigustada juriidilisi isikuid füüsiliste isikute ees.

Tulu lõivudest ja tasumaksudest on eelarves täpselt sama, mis käesoleval aastal.

Kaudsed maksud on vähenenud, kui meie arvesse võtame käesoleva aasta põhi- ja lisa-eelarve, võrreldes esitatud eelarvega. Tollid on käesoleval aastal 1 miljard 711,5 miljoni, eelarves — 1 miljard 660 miljoni. Tähenab, 51,5 miljoni vähem. Arvesse on võetud siin, et meie tuleva eelarve-aasta jooksul uued minimaal — maksimaal tollitariifid maksma paneme. Selle uue tollitariifi järgi peaks tollitulu vähenema umbes 80 — 100 miljoni marga võrra, kuid teiselt poolt võib arvata, et sissevedu tõuseb, ja meie selle tõttu fiskaalset kahju tollide vähendamisest niipalju ei saa. Aktsiitulu kõigub umbes 500 miljoni ümber. See summa näitab eelarve järgi vähenemist lihtsalt ettevaatuse pärast. Käesoleval aastal oli eelarves ette nähtud 499,4 miljoni, eelarvesse on üles võetud 472,7 miljoni marka. Tulud riigi piirituse monopolist on aga tõusnud. Netto-tulu käesoleval aastal on 671,7 miljoni marga peale kalkuleeritud, eelarves on üles võetud 869,8 miljoni marka, seega oleks suurenenud piirituse monopolist 198,1 miljoni marka. Selle suurendamisega ühenduses öeldakse, nagu põhjeks meie eelarve ainult alkoholi sissetulekut ja et joomine suurenenud on. Kuid see on eksitus. Tulude suurenenud ei ole niivõrd piirituse tarvituse suuremast tarvitamisest tulnud kui teistel põhjustel. Kõigepealt on tulud suurenenud sellepärast, et kulud sel aastal vähemad ja nimelt 48 miljoni marga võrra. Peale selle oleme tshekid ära jätnud ja tshekihinna võrra piirituse- ja viinahinda tõstnud. Seniajani ei olnud tsheki summad eelarvesse võetud, kuid käesoleval korral on see summa otsekohe sisse arvatud. Tshekide pealt on arvatud kultuurkapitalile 30 miljoni marka, omavalitsustele 52 miljoni marka jne., nii et kokku umbes 150 miljoni marga ümber on sarnaseid summasid, mis vormiliselt suurendavad riigi monopoli sissetulekuid, ilma et see tähendaks alkoholi tarvitamise suurenemist. Piirituse monopoli kasu ei ole kindlasti aga niisugune summa — ma kriipsutan seda alla — mis meie eelarve tasakaaluks tingimata tarvilik. Meie oleme riigiteenijate palgaolude parandamiseks vastava summa leidmisega hakkama saanud, ja kui tarvis oleks alkoholi-

poliitikat muuta, ei teeks alkoholi monopolist saadava tulusumma ärajäämine ülepääsematuid raskusi. Ja kui keeluseaduse tagajärgedesse tegelikku usku võiks olla, siis võiksin mina eelarve seisukohalt küll esimene keeluseaduse pooldaja olla. Kuid arvata on, et keeluseadus meie oludes neidki tagajärgi ei anna, mis ta annab maadel, kus rohkem kodaniku distsipliini ja kus kergem riigi piirised valvata kui meil. Selle tõttu ei ole meil muud teed, kui peame monopoli juurde edasi jääma ja ainult niipalju, kui võimalik, alkoholi tarvitamist kontroleerima. Esiialgu takistab meil alkoholituru reguleerimist salapiirituse sissevedu. Siin pean tähendama, et koostöö naaberriikidega on tagajärgi andnud ja korda läinud sissevedu märksa vähendada. Ajalehtede järgi kuulsime suuremast salapiirituslaeva kinnivõtmisest. See on tundemärk, et meie püüame kõiki abinõusid tarvitusele võtta, et salapiirituse sissevedu vähendada, püüame ka koos töötada teiste riikidega selles mõttes, et parandada seadusi, mille põhjal võiks salakaubavedajaid kiiresti kohtu kätte anda jne. Niipea kui meie vähegi salapiirituse hädaohust vabaneme, peaks tulevikus ette nähtama teistsugune alkoholipoliitika, nimelt selles mõttes, et peame kõva piirituse ja viina joomist tegelikult takistama ja soodustama kergemaid jooke. Praegune alkoholipoliitika käib risti selle vastu. Riigi monopol tungib laiail igale poole linnadesse, valdadesse ja alevitesse, kuna õlle ja veinide müük, mida omavalitsused oma põhimõtete järgi juhivad, takistatud on. Tuleb välja, et piiritust ja napsi võib kergemini kätte saada, kui kergeid alkoholiseid jooke. Meie peaksime ka sinna poole püüdma, et kõvem viin kallim oleks kui nõrgemad joogid. Kuid kui meie piirituse hinda tõstame, siis on ometi kahtlane, kas meie ka tulusid tõstame, sest tarvitamine väheneks. Kui meie viinahinna tõstmisega peaksime tulu saama... (K. Virma, stp: Aga kontrabant tõuseb!) Pean tähendama, et kõike seda võib läbi viia ainult siis, kui meie salapiirituse hädaohust vabad oleme. Ja see ei ole võimatu. Siin on meil salapiiritusele ainult üks lähtekoht jäänud ja see on Saksa vabalinnad. Kui Saksa vabalinnaga teatud vahekorda oleme astunud ja seal ei soodustata salapiirituse väljavedamist, siis võib kindlasti salapiirituse hädaohtu vähendada. Kui piirituse hinna tõstmine peaks andma suuremat tulu, siis peaks see kasu minema mitte riigile, vaid ta peaks minema omavalitsuste kasuks, et need võiksid muuta oma trahteri- ja restoranimakse. Praegu maksavad trahterid ja restoranid liig kõrget maksu ja sellepärast on nad sunnitud lahjemate jookide ja söögi pealt liig kõrget

vahekasu võtma. See aga ei ole kuidagi soovitatav vaid on ennemini kahjulik.

Ühenduses meie alkoholipoliitikaga peame piiritusetööstuse küsimust kaaluma. Kui ma eelmise aasta eelarve juures tähendasin, et praeguse väikse tarvituse juures on piiritusevabrikute arv liig suur, siis võin nüüd tähendada, et see arv aast-aastalt kahaneb. 1924. aastal oli piiritusevabrikute arv 202, kuid nüüd on ta läinud tagasi ja nimelt 202 pealt 160 peale. See arv tuleks veelgi allapoole viia, nimelt tuleks piiritusevabrikuid vähendada 100 peale. Siis oleks igas maakohas, kus vähegi suurem kartulisaak, oma vabrik olemas, kes seda ära tarvitaks. Piiritusetööstustele peab üldiselt ütleva, et neil tulevikku ei ole, et nad endid ümber korraldama peavad. Eriti on viimasel ajal heade tagajärgedega kartulitärklise tööstus arenenud. Kartulid võib aga ka joutoiduks tarvitada.

Riigikapitalidest saadav tulu tõuseb aast-aastalt. 1925. aastal oli 88 miljonit, 1926./1927. aastal 108 miljonit, käesolevas eelarves 119,4 miljonit. Siin on ainult ümbergrupeerimine tehtud eelarves, nimelt üle viidud fondidest ja t. erakorralistest eelarve-summadest päritolevad tulud ka erakorralise eelarve tuluksesse. Sellevastu on sissetulek maadest, metsadest jne. võrreldes eelmiste aastatega vähenenud. Käesoleval aastal on miljard neli miljonit, eelarves aga ainult 823,4 miljonit. Tähendasin enne, et suurem vähendus on ette võetud asunikude rentide alal — 67,2 miljonit, metsa tulu on vähenenud puuhinna langemise tõttu 92.000.000. Samuti on vähenenud igasuguste teiste tulude summad.

Raudtee tulu sellevastu näitab tõusu. Raudtee üldine netto-tulu on käesoleval eelarve-aastal 208,4 miljonit, eelarves 253,3 miljonit. See oleks esimene aasta, kus raudtee korrallised ja erakorralised kulud katta võib, samuti ka uute raudteede ehitamise kulu ning 155 miljonit veel üle jätab. Seda summat ei või suureks pidada, kui arvata raudteevarandus 7 ja poole miljardi peale. Kui vähegi protsenti arvesse võtta, siis võib öelda, et see suur tulu ei ole, võrreldes varandusega. Peab ütleva, et laiarööpalise raudtee teguvõime on ainult 60% võrra koormatud, kuna kitsarööpalisel 100% kogu töövoimest koormatud on. See tulu või ülejääk ei ole tekkinud siiski üleliia kõrgetest tariifidest, sest võrreldes teiste maadega on meie raudtee-tariifid mõõdukad. Kuid võrdleme teiste naaberriikide, näiteks Läti, Leedu ja isegi Vene raudteetariife, siis näeme, et need kuni 90% üksikutel aladel kallimad on kui meil. Kui siiski tulu tõusu konstateerida võimalik, see tuleb sellest, et meie kohalik kaupade-

vedu on aast-aastalt suurenenud. 1924. aastal veeti kohalikke kaupe 121.000 tonn-klm., 1925. a. — 127.000 ja 1926. a. esimesel poolel 68.000. Teisest küljest on raudteevalitsuste koondamise alal olnud võimalik ametnikkude vähendamist läbi viia. Nimelt on kahe raudtee ühendamise läbi koosseise 64 ametniku võrra vähendatud. Peale selle on veel teisi kitsendamisi läbi viidud. Laiarööpalise raudtee peal ametnikkude arv langenud 1922. a. 5.550 ametniku pealt 3.500 peale. Nõnda on ametnikkude arv seal vähenenud umbes 2.000 võrra, sellest viimaste aastate kohta umbes 70 — 80 ametnikku iga aasta. Kui meie endi raudteid võrdleme teiste naaberriikide raudteedega, siis peame ütleva, et meie paremas seisukorras oleme, kuna teised raudteele tihti juurde maksavad. Nii näiteks maksab Läti aastast juurde Eesti markades arvates 374 miljonit, Soome — 267 miljonit, samuti maksab juurde ka Taani.

Sadamate ja ladude sissetulek kõigub muutma 112 — 113 miljoni vahel, kuna posti-telegrahvi-telefoni tulud, eriti võrgu laiendamise tõttu, tõusu näitavad. Netto-tulu on 1925. aastal 70,9 miljonit, käesoleval eelarveaastal 92,1 miljonit ja eelarves 113,8 miljonit marka. Mitmesuguste ettevõtete tulu väheneb: käesoleval aastal 249,7 miljonit, eelarves — 234,1 miljonit. Vähem annab põlevkivitööstus — 7,8 miljonit, metsatööstus — 22,7 miljonit ja trükkikoda — 1,2 miljonit, kuna rohkem annavad Eesti pank ja turbatööstus.

Kõik tulud on kalkuleeritud enam-vähem endiste eelarvete andmete põhjal. Kuigi meie näeme, et meie naabrite juures majandusliku depressiooni tõttu läinud aastal kalkuleeritud riigi tulud mitte sisse ei ole tulnud, võime meie öelda, et meil alati kalkuleeritud riigi tulud sisse tulnud on. Ka käesoleva aasta arvud näitavad, et meie sissetulekud paranenud on, isegi ületavad kalkuleeritud arvusi. Täpseid andmeid muidugi 1926./1927. a. kohta ei ole, kuid teatavat pilti seisukorrast annab riigikassa arve Eesti pangas, mis umbes 150 miljoni marga võrra ületab saldot aasta tagasi.

Belarvet ei saa aga mitte iseseisvalt vaadelda, vaid seda peab vaatama kui osa kogu meie majanduslikust olukorrast. Sellepärast ei ole ilmaaegne lühidalt läbi vaadata, missugused olid meie majanduslikud olud 1926. a. ja missugused väljavaated võivad meil olla 1927. aastal. Põllumajanduslik saak 1926. aastal oli umbes keskmine, kuid väiksem kui eelmisel aastal. Eriti halb oli toiduteravilja saak, kuna läinud sügisel halva ilmastiku tõttu võimalik ei olnud külvata niipalju kui varemine. Keskmine toiduteravilja külvipind

on 182,6 tuhat hektaari, 1925. aastal oli see 181 tuhat hektaari, 1926. aastal — 166 tuhat hektaari.

Saak langes samuti: keskmine saak 1920. — 1924. a. oli 179.000 tonni, 1925. aastal 208.000 tonni, kuna 1926. a. 143.200 tonni. Seda üldist toiduteravilja puudujääki aitas katta toiduteravili, mis andis kogusaagis 12% rohkem, kui läinud aastal, juurevili, mis andis 37% rohkem, kui läinud aastal, Samuti aitasid välja niiduheinad, mille saak võrdlemisi hea oli. Kuid ka see, et saak mitmel alal ületas eelmise aasta saagi, ei andnud täit tagajärge selletõttu, et hinnad 1926. aastal võrdlemisi madalad olid ja üksikutel juhtumistel palju alla läksid. Nii näiteks kartulihind 71,5% läinud aasta turuhinnast, ja saak, mis oli 42,5% rohkem, kui läinud aastal, oli turuhinna järgi ainult 1,9% suurem kui läinud aastal.

Peale puuduliku põllusaagi ja odavate hindade oli meil ka teisi raskusi, nimelt või ja liha alal. Või väljavedu neid ootusi ei täitnud, mis meie ta peale panime. Kvantitatiivselt vedasime võid umbes ettekalkuleeritud normini küll välja, kuna hinnad aga võrdlemisi madalad olid, saime hinda palju vähem kui kalkuleerisime. Samuti ei olnud liha hind hülgav, vaid koguni nõrk. Siiski vaatamata selle peale ei või öelda, et seisukord põllumajanduses halvenenud on, vaid meie näeme siin järjekindlat tõusu niihästi elusa kui eluta inventari alal. Kui meie vaatame loomade arvu arenemist, siis oli veiste arv 1920. aastal 465.000, 1925. aastal — 555.000 ja 1926. aastal — 599.000 või protsentides, võrreldes 1920. aastaga, 1925. aastal 119% 1920. aasta arvust ja 1926. aastal 128% 1920. a. arvust. Eriti tõusnud on lehmade arv, missugune tõus teeb välja 52% 1920. aastaga võrreldes. Sigade arv ei ole niipalju tõusnud, 1926. aastal oli 24% rohkem kui 1920. aastal, kusjuures see arv 1925. aastaga võrreldes natukene tagasi läinud. Lammastepidamine on ka natukene tagasi läinud, kuna hobuste arv 1920. aastaga võrreldes 35% tõusnud on. Sellega näeme siis, et põllumajanduse elusinventar igatahes kasvab, et vaatamata nõrga konjunktuuri peale siiski varandused suurenevad aast-aastast.

On tõusnud tagavarad ka eluta inventari alal. Kui meie vaatame põllutöomasinate arvu 1925. aastal ja võrdleme seda 1920. aasta arvudega, siis leiame sealt üksikutel aladel suurt juurdekasvu. Nii rohuniidumasinaid 73% rohkem, kui 1920. aastal, viljapeksumasinaid 71% rohkem, läbisegi igalpool 50 — 60% rohkem kui 1920. aastal. 1926. aasta andmed ei ole veel käes, kuid sissevedu näitab, et meie ka siin — 1926. aastal — mitte vähem

tagavarasid pole suurendanud. Nii on 1925. a. 11 kuu jooksul põllumajanduse tööriistu sisse veetud 95,4 miljoni eest, 1926. aasta 11 kuu eest — 126,5 miljonit. Seega on umbes 25% käesoleval aastal sissevedu suurem, kui läinud aastal. Peab konstateerima, et vaatamata halva konjunktuuri, halva ilmastiku ja üksikutel aladel ka halbade hindade peale, ei ole põllumajanduslik kapital siiski tagasi läinud, vaid veel suurenenud.

Edasi minnes tööstuse vaatlemisele leiame, et siin 1926. aastal kahjuks mitte hea konjunktuuriga tegemist ei olnud.

Üldiselt näitab meie tööstus siiski võrdlemisi suurt tõusu, kui meie võrdleme teda endiste aastatega. Nii oli valmistatud kaupade väärtus tööstuses 1923. aastal 7,8 miljardit, 1924. aastal 8,6 miljardit ja 1925. aastal 10 miljardit. Mis puutub 1926. aastasse, siis ei ole siin andmeid olemas, meie saame ainult kaudseid andmeid tarvitada, eriti väljaveo kohta. Läinud aastal olid minul kasutada väljamakstud tööpalkade andmed, kuid kahjuks ei ole statistika keskbüroos suudetud veel neid andmeid nüüd kokku võtta. (M. Martna, stp: Koondamiste kasu!) Kuid lähemal ajal ta siiski ilmub, ja see viivitus ei ole praegu võrdlemisi liig pikk, kuna praegu on ainult 20 päeva üle aasta läinud. (M. Martna, stp: Andmed saame vist alles märtsikuus.)

Samuti tõuseb netto-toodang, 1922. aastaga võrreldes on ta 58% võrra tõusnud. Muidugi, kui meie käesoleva aasta andmeid umbkaudu hindame, siis näeme, et siin vististi tagasiminekut hulga suhtes ei tohiks olla. Igatahes väljaveos võiks nimetada, et kvantitatiivselt 1926. aastal rohkem välja vedanud oleme kui 1925. aastal. Puutööstuse alal vedasime välja 1925. aastal — 201,4 tuhat tonni, 1926. aastal — 227,4 tuhat tonni. Kivide ja muldade alal 1925. aastal — 47,7 tuhat tonni, 1926. aastal — 87,5 tuhat tonni, keemiaainete alal 1925. aastal 1.606 tonni ja 1926. aastal — 1.722 tonni. Igatahes on siin tõusu märgata, olgugi, et üksikutel aladel ka vähenemist näeb. Paberit on välja veetud 1925. aastal — 31 tuhat tonni, läinud aastal 30,5 tuhat tonni, tekstiiltööstuses 1925. aastal — 3,7 tuhat tonni, 1926. aastal 3,5 tuhat tonni. Siin on peajasjalikult kaasa mõjunud asjaolu, et puuvillase niidi eksporti Saksamaale takistati Saksa tollide tõusu tõttu, kuna puuvillariide produktsioon tõusnud, ja selle väljavedu 1925. aasta omast suurem on.

Ühte võib arvata nende andmete põhjal, et hulgaliselt tööstussaaduste toodang 1926. a. endiste aastate toodangutele vastab. Kas ta aga ka hinnaliselt vastab, see on kahjuks küsi-

tav, sest üksikute ainete hinnad on tagasi läinud, eriti metsatööstuse alal Inglise söestreiigi tõttu, kui ka tekstiiltööstuse alal puuvillahindade langemise tõttu jne. Nii oleme meie laudu ja planke 1926. a. 10 kuu jooksul 56.000 standardi pidanud välja vedama, et saada 1.096,4 miljonit, mida meie 1924. a. saime 36.000 standardi väljaveost, vineeri ja toolipõhje vedasime 1925. a. välja 9,9 tuh. tonni, saades 372 miljonit, 1926. a. 10,5 tuh. tonni eest ainult 363 miljonit. Tähendab, väljaveo kvantum on suurem, saadud summa aga väiksem. Kõige selle tõttu on muidugi raske öelda, kas hinnaliselt tööstuse toodang 1926. a. tõesti suurem on eelmise aasta omast, ja ettevaatlikult kalkuleerides võiks öelda, et hinnaliselt suurt tõusu vististi ei ole. Selle tõttu on meie tööstus väljaveos, kahjuks, tagurpidi läinud. Nii oli 1925. a. tööstussaaduste väljavedu 41,9% kogu väljaveost, 1926. a. langes protsent 37,6% peale. Eestkätt on see langus muidugi sündinud, nagu juba tähendasin, puuvillase niidi ja lõnga arvel, mis 7,2% pealt 1925. a. langenud on 3,8% peale 1926. a. Tõusnud on põllumajanduslike saaduste väljavedu — 1925. a. oli nende osa kogu väljaveos 45%, 1926. a. — 47,8%. Samuti on tõusnud metsasaaduste väljaveo protsent: 1925. a. oli see 12,5% üldväljaveost, 1926. a. — 14%.

Tähendatud halva konjunktuuri tõttu niihästi põllumajanduse kui ka tööstussaaduste turul oli teatavaid raskusi loomulikult ka väliskaubanduse bilansi juures, ja meie oleme pidanud, et tarvilikku summat kätte saada, ennast palju rohkem pingutama, kui eelmisel aastal. Võid oleme 1925. aasta 10 kuu jooksul välja vedanud 5.574,7 tonni, 1926. a. — 7.557,4 tonni, seega 35% rohkem, kui 1925. a. Raha oleme aga saanud 1.800.000 marga asemel 1926. a. ainult 2.064,6 miljonit, seega ainult 13% rohkem eelmisest aastast. Seega oleme pidanud võid välja vedama 35% võrra rohkem, et raha ainult 13% võrra rohkem saada. Linaväljavedu on tõusnud kaalu järgi 65% võrra, hinna järgi aga ainult 6% võrra. Pekoni väljavedu on tõusnud koguliselt kaalu järgi 156%, hinnalises väärtuses 188%. Tõus on seletatav sellega, et meie paremat liha oleme 1926. aastal välja vedanud.

Õnneks on 1926. a. sisseveo mõned hinnad meie kasuks kõikunud: 1926. aastal olid keskmiselt nisuhinnad odavamad, kui 1925. aastal, mis tingitud 1925. aasta heast lõikusest. 1926. a. 11 kuu jooksul oleme meie pidanud teravilja sisse vedama 96,9 tuhat tonni — sama aja jooksul 1925. a. — 80,1 tuhat tonni, kusjuures selle vilja eest makstud summa mitte vastavalt ei

suurenenud, vaid ainult 1.709 miljoni pealt 1.746 miljoni peale tõusis. Tooresainete sissevedu on langenud. 1925. aastal oli see 26% üldisest sisseveost, kuna 1926. aastal 19,3%. Vähenenud on suuremal määral puuvilla sissevedu. Valmis- ja poolvalmis kaupade sissevedu on tõusnud eelmiste aastatega võrreldes. Nii oli 1923. aastal nende ainete osa üldsisseveost 55%, 1924. aastal — 42%, 1925. aastal — 39% ja 1926. aastal — 45%. See rõõmustav tendents, et meile valmiskaupu võrreldlikult ikka vähem sisse tuleb, on kahjuks 1926. a. muutunud. See on trööstivalt seletatav sellega, et sissevedu suurenenud on valmiskaupade alal, mida meil ei valmistata. Nii veeti meil jõu- ja tööstusmasinaid 1925. aastal sisse 4,9% üldsisseveost, 1926. aastal 7,6%. Lõpulik tasakaal saadi kätte sellega, et meil lihtsalt vähem sisse veeti kui läinud aastal. 1925. a. 11 kuu kestel veeti sisse 8 miljardi 875 miljoni eest, 1926. a. 11 kuu kestel aga 8 miljardi 703 miljoni eest. Nii on sissevedu 1926. a. umbes 170 miljoni marga võrra vähem, kui 1925. a., mis igatahes meie ostujõule kõigeparemat tunnistust ei anna. Nii oleksime kolmel põhjusel siiski oma väliskaubanduse tasakaalus hoidnud; esiteks meie üldproduktiooni kasvamisega põllumajanduse alal — linade, või jne. väljavedu — samuti ka tööstuse alal — puu ja vineeri väljavedu. — Teiseks aitas kaasa ka asjaolu, et näiteks teravilja sisseveo hinnad natukene odavamad olid ja lõpuks oli tasakaalu kättesaamise põhjuseks, nagu tähendasin, sisseveo vähenemine.

Niisamasugust tasakaalu, nagu väliskaubanduses, võime ka konstateerida rahanduses. Raha ringkäik on peaaegu muutmatu olnud, püsib eelmiste aastate piirides, olgugi et ta detsembri lõpul käesoleval aastal natukene suurem on, kui eelmise aasta detsembri lõpul. 1926. a. lõpul oli kogu rahamärkide tsirkulatsioon 3 miljardit 354,4 miljonit, 1925. a. lõpus aga — 3 miljardit 457,4 miljonit. Liikveloleva raha kullakatte protsent oli aga 1926. a. teisel poolel nõrgem kui 1925. a. teisel poolel, tõusis aga õnneks just detsembri lõpul suuremate valuuta-sissetulekute tõttu peaaegu eelmise aasta kõrguseni, see on 38,5%. Siin peab konstateerima, et muud põhjust ei võiks sellele anda, kui lihtsalt Eesti panga laenude tõusu. Nii olid panga laenud novembris 1925. a. 4 miljardit, detsembris 1926. a. 4,3 miljardit. Hoiusummad seda tõusu ei õigustanud. Hoiusummasid oli novembris 1925. a. 4.496 miljonit, detsembris 1926. a. 4.365 miljonit. Kuna hoiusummad koguni langesid, laenud aga tõusid, tõusis tsirkulatsioon ning tagajärjeks oli, et kullakatte protsent langes, olgugi õige väiksel

määral, mis aga valuuta juurdevoolu tõttu aasta lõpul õnnelikult enam-vähem kaetud sai.

Igatahes see näitab, kui hell iseenesest meie rahaturg Eesti panga suhtes on ja kuidas iga väiksem liikumine pangas laenu arvetel peegeldust leiab. Loomulikult, et pangategevus selletõttu äärmist tagasihoidlikkust vajab. Teiste aktsiapankade juures avaldub, kui nende seisukorda vaatame, võrdlemisi rõõmustav tundemärk: hoiusummad on 1926. aasta jooksul tunduvalt tõusnud. Läinud aasta novembris oli hoiusummasid 1 miljard 968 miljonit, 1926. aastal — 2 miljardit 373 miljonit, tähendab ligi 400 miljonit rohkem. Laenud on aga ka tublisti tõusnud: 1925. aasta novembrikuul olid 3 miljardit 682 miljonit, 1926. aasta novembris — 3 miljardit 977 miljonit. Kuid siiski on laenud erapankades vähem tõusnud kui hoiusummad. See on igatahes rõõmustav tundemärk, mis erapankade seisukorra paranemist ja rahakapitalide kogunemist kuigi väiksel määral tõendab. Edasi võiksime vaadata protesteeritud vekslite arveid, ka siin ei näe meie tõusu, vaid langust. Jaanuarist kuni oktoobrini, tähendab 10 kuu andmed olid 1924. aastal 933 miljonit, 1925. aastal — 909 miljonit, 1926. aastal — 815 miljonit. Nii näeme, see summa on vähenema hakanud. See on teatud olude normaalsemaks muutmise tunnusmärk.

Samuti on elumaksumuse indeks täiesti normaalselt arenenud. Kui vaadata seda 1925./26. aasta jooksul, ja võttes 1922. aasta indeksiks 100, tõusis see 1925. a. kuni 126-ni, 1926. aastal 124-ni, langes aga viimastel kuudel 117 peale, mis on madalam arv 1925. ja 1926. a. kestel. Kõik need andmed näitavad, et vaatamata läinud aasta halva saagi peale, vaatamata halbade hindade peale, meie eksportkaupade eest ja halva konjunkturi peale, vaatamata kõige selle peale oleme meie oma majandusliku tasakaalu täiesti alal hoidnud.

Kui ma läinud aastal tähendasin, et majandusliku tasakaalu kättesaamine suur saavutus on, siis ei või selle alalhoidmist mitte vähem hinnata.

Sellega ei taha ma aga öelda, et majanduslik tasakaal meie majanduspoliitiline peasiht on, vaid see on ainult abinõu, kuna majanduspoliitika siht on majanduslik edu.

Kui majanduslikust tasakaalust rääkida, siis ei ole sellejuures sugugi ükskõik, missugusel astmel on see tasakaal saavutatud ega saa ka mööda minna negatiivsetest nähtustest, mis meie majanduselus ilmsiks tulevad.

Läinud aastal kalkuleerisin ma välja, mis-sugune on umbes meie rahvuslik sissetulek.

Nende kalkulatsioonide järgi tuli välja, et iga inimese peale langev osa rahvussissetulekust ainult 30—40 tuhande marga ümber on, see on summa, mis keskmiselt alla elatismiinimumi on. Käesoleval aastal uusi andmeid ei ole, vaid püsivad endised andmed, mis kahjuks tõendavad, et meie oma majandusliku tasakaalu võrdlemisi õige madalal astmel saavutanud oleme.

Edasi võtame kapitaliprotsendi. Meie keskpanga protsendid on enam-vähem tasakaalus teiste keskpankade protsentidega, kuid meie erapankade protsendid on kallid. Proviintsi pangad on alandanud 17% peale, kuid see ei ole niisugune protsent, millega meie rahvamajandus edukalt ja hästi töötaks.

Kõrgema protsendi juures on tagajärg harilikult see, et väljamaa kapitali palju sisse voolab, et vähemalt kapitali küllalt saada on, kuid just seda meie kahjuks ei näe. Meie rahaolud on täiesti korraldamata. Eesti on veel tundmata ja kui meil kõrged rahaprotsendid on, siis tähendab see ainult seda, et meie olud on veel liig korratud, mille tõttu väliskapital meist veel enam eemale hoiab. Selle tõttu näeme, et kapitalinälg praegu veel edasi kestab. Kõige selle juures peaks vähemalt arvama, et väikeste tööpalkade juures meie kaubandus, tööstus ja põllumajandus peaksid väga edukalt arenema, peaks võistlusvõimne olema, et madalate palkade juures töövõimalusi peaks palju olema. Kahjuks peab ütleva, et meil töövõimaluste väljavaade siiski võrdlemisi halb on. Meie ei või öelda, et töö igalpool inimesi ootab, vaid koguni ümberpöörduvalt, meie näeme, et meil tööjõudu rohkem kui tarvis on. Sellepärast võime öelda, et meil tööjõuga tihti pillavalt ümber käiakse.

Kui meie vaatame tööstusi, kõigepealt suurtööstusi, siis ei või kuidagi viisi konstateerida, et siin töövõimalused suurenenud on. Suurtööstustes oli 1923. aastal 33,500 töolist, 1926. aastaks langes aga see arv 32,874 peale. Nii ei ole tööstustes töövõimalused kasvanud. Ei ole nad ka kasvanud kaubanduslikkudes ettevõtetes. Mul ei ole andmeid, kuipalju töölisi töötab kauplustes, kuid kui vaatame nende kaupluste arvu, siis näeme, et Tallinnas oli I järgu kauplusi 1924. aastal — 390; 1925. aastal — 270 ja 1926. aastal — 250. Nii väheneb ka kaupluste üldine arv. Muidugi on elu normaalsemaks muutumisel soovitatav, et liig rohke vahelkauplejate arv langeks, kuid teiselt poolt näitab see ka igatahes, et ka kaubanduses töövõimalusi ei ole juurde tulnud. Mis puutub elanikkude arvu linnades, siis näeme seal tõusu. 1925. a. oli 288,200; 1926. a. — 291,700, juurde arvamata uute lin-

nade elanikud — 11,000, mis ka eelmises numbris arvesse ei ole võetud. Nii näeme, et elanikkude arv linnades tõuseb, kuid töövõimalusi juurde ei tule. Võib olla, öeldakse, et see otstarbetu on, kui inimesed linna tulevad, linnas ei ole niikuinii töövõimalusi. Meil on isegi lööksõnaks saanud, et töölisel mingu maale. Oleme ka vahel tööstuse likvideerimise tähtaega määranud kevadise aja peale, kus üleminek maale kergem olevat. Et aga siiski inimesed nii, kui loodeti, maale läinud ei ole, siis tuleb küll põhjusi mujalt otsida, nimelt sellest, et ka maal töövõimalusi ei ole. Ma tsiteerisin „Eesti Majanduse“ andmeid, mis ka täna hommikus „Päevalehes“ avaldatud, kus meie olusid võrreldakse Taaniga. Seal selgub, et võrreldes põllupinnaga meil maal inimesi niikuinii palju on ning olemasolevat põldu võime hoopis vähema elanikkude arvuga ära harida. Meil on põllumajanduses tegevaid inimesi 397½ tuhat. Taanis 459 tuhat. Meil on põllumaad 1 miljon hektaari, Taanis — 2½ miljonit hektaari. Kui vaatame, kuipalju annab põllupind ülespidamist inimestele, siis näeme, et Taanis tuleb 100 hektaari peale 37,8 inimest, meil aga 61,2 inimest, aktiivseid tuleb 100 hektaari peale 17,6 Taanis, meil aga 40,6 inimest.

Ei saa võrrelda meie põllumaad Taani põllumaaga, sest Taanimaal annab põllumaa kolm kord rohkem saaki. Peale selle on sealsetel põllupidajatel suuremal arvul loomi, kui seda on meil. Ma võtan näiteks loomade arvu: 1 põllumajandusliku elaniku peale hobuseid on Eestis 0,34, Taanis — 0,50; veiseid on Eestis 0,85, Taanis — 2,56; sigu on Eestis 0,52, Taanis — 2,34, sulgloomi Eestis 1,11, Taanis — 10,71. Järelikult ei või meie konstateerida, et meil põllumajandus praeguses seisukorras suuremal arvul veel inimesi tarvitsaks, et meie põllumajandus praegusel arengustmel rohkem produktiivseid töövõimalusi pakuks.

Nüüd vaatame, kuipalju Taanis vastavast põllumaast elanikud ülespidamist saavad? Andmed näitavad, et Taanimaal põllumaa võrdsest vähemale arvule elanikkudest ülespidamist annab, kui meil. Nii saab Taanis 100 ha põllumaast ülespidamist 37,8 inimest, meil — 61,2 inimest. Kui ka meil arvata põllupinnale vastavalt sama palju põllumajandusest ülespidamist saavaid inimesi, kui Taanis, siis peaks meil end põllumajandusest elatama ainult 381,8 tuhat inimest. Kuna meil sellest elatab aga 650,7 tuhat inimest, see on umbes veerand miljonit rohkem, siis on need igatahes praegu liigsed suud põllumajanduses, mis põllumajanduse kultuuri edu mõttes mitte soovitatavas suunas kaasa ei mõju.

Muidugi, siin võib öelda, et põllukultuuri tõusuga tõuseb ka põllumajanduslike elanikkude arv. See on ju ühest küljest õige, teisest küljest aga mitte. Otsekohene kultuuri tõus seisab masinate juurde muretsemises ja peab ütleva, et see kultuuri tõus inimesi maalt ehk välja tõrjub. (M. Martna, stp: Mitte „ehk“, vaid kindlasti.) Kui vaatame, kuidas põllumajanduses inimesed jagunevad, siis näeme, et põllumajanduslikud mahajäänud kohtades inimesi rohkem põllumajandusest elab, kui muidu. Kui arvame välja, kuipalju 100 hektaari põllumaa kohta inimesi tuleb, siis näeme järgmist: Saaremaa kohta — 116, Läänemaa — 88,1, Petseri — 81,3, Harju — 71,8, Viru — 66,6, Viljandi — 55,0, Pärnu — 54,1, Järva — 48,6, Tartu — 46,8, Võru — 46,6 ja Valga — 41,6.

Siin võib olla, on ebatäpsustega tegemist, väiksemad maatööd ei ole arvesse võetud ühel või teisel juhtumisel, vaid kõik ehk on arvestatud kui põllumajanduslikud elanikud, kuid see teeb selle pildi veelgi halvemaks, sest igatahes suurt tööstust meil Läänemaal ei ole, igatahes mitte niipalju, kui Viljandi-, Võru- ja Tartumaal. See näitab, kuipalju meil põllukultuuri edenemine inimesi maalt, võib olla, veel välja tõrjub. Muidugi võib olla on see pilt liig teravalt joonistatud ja ei või öelda, et meie lähemal ajal maal suurt töupuudust tunda saame, sest kuigi see protsess kunagi sünnib, siis läheb see õige pikkamööda, ja võib olla, et need vabanevad käed mujal tööd leiavad. Üks on aga kindel, et meil maal praegu on juba eaproduktiivseid käsi, ja on rohkem põllumajanduses sööjaid, kui see põllumajanduse huvide seisukohast ehk soovitav. Sellepärast ei või oletada, et meie kuidagi maal suurel määral tööd võime leida töötähtsustele, vaid ümberpöörult, meie peame mõtlema, kuidas neid käsi, mis praegu põllumajanduses mitte küllalt produktiivsetena on, produktiivselt ära kasutada, ja kuidas meie põllumajandust võime laiendada ja seal tösta töövõimalusi. Et meil töövõimaluste tõstmise vajadus väljamõeldus ei ole, vaid tõsiasi, seda näitavad teatavad meie rahvamajanduslikud sümptoomid, mis iseenesest küll mitte hädahäädlikud pole, kuid mis siiski sunnivad enda juures peatuma ja enda peale tõsiselt vaatama.

Kui vaatame väljarändamise andmeid, siis näeme, et 1924. aastal on välja rännanud 1222 inimest, 1925. aastal — 2676, 1926. a. kohta andmed puuduvad, kuid siin meie teame, et meil tegemist oli laialise väljarändamisega, nii et väljarändamisele juba riiklikust seisukohast takistusi tuli teha. Kui meie vaatame väljarändajaid elukutse poolest, siis näeme 1925. a. andmetest, et põllupidajaid

oli 156, perekonnaliikmeid 217, põllutöölisi — 638, põllutööliste perekonnaliikmeid 504. Põllutöölisi ja nende perekonnaliikmeid seega kokku 1515, üldsummast 2676.

Töölisi on võrdlemisi vähe välja rännanud: õppinud töölisi 250, perekonnaliikmeid — 107, (J. Laidoner, põl: Töölisi ei võeta vastu.) See on õigus, härra kindral, paljud neist, kes siin endid registreerinud, ei ole otsekohe eluaegsed põllutöölised, kuid peab tähendama, et väga paljud siiski nende hulgast on. Kui inimene enese põllutöölisena registreerib, siis tähendab, et tal oma erialal töövõimalusi ei olnud, ja ta on selle tööala valinud, milleks tal väljavaated olid. Ka see on igatahes kaasa mõjunud, et põllutööliste väljamaale sisserändamiseks registreerimise mõttes teatud soodustused olid. Ma ei räägi, et tingimata kõik väljarändajad maalt on tulnud, aga kui meil igatahes palju töövõimalusi maal oleks, siis vististi oleks mõnigi meile alles jäänud. Nagu ma juba läinud aastal tähendasin, ei ole väljarändamine meil sugugi uus nähtus. Ka enne sõda rändasid meilt inimesed välja, näiteks Venemaale ja mujale. Ka siis ei olnud meil küllalt töövõimalusi, neid oli kindlasti siis veel vähem kui nüüd. Üldiselt kokku võttes, võib olla, on meil nüüd iseseisvuse ajal töövõimalusi üldiselt rohkemgi kui enne, kuid konstateerima peab, et neid praegu siiski küllalt ei ole, et kõigile jätkuks.

Võtame, näiteks, meie rahvaarvu liikumise viimastel aastatel. Meie näeme, et siin asi tagurpidi läheb, et meie rahvasteliidu nimekirjas, kus rahvad sündivuse arvu järgi järjekorda seatud, Prantsusmaaga kahjuks viimased oleme. Nii oli meil 1923. a. sündimisi 1000 inimese peale 19,3, 1924. a. — 18,2, 1925. a. — 17,3, näeme, et siin arvud allapoole lähevad. Alles hiljuti konstateeriti ajalehtedes enesetapmist suurt rekordi Eestimaal, samuti näeme suurt tiisikuse levinemist. Need on sümptoomid, mida liiga tõsiselt võtta ei tule, kuid millele seisatama tuleb jääda ja mis meie majandusliku tasakaalu teine külg on.

Kõigi nende asjaolude peale ei saa ükski valitsus ükskõikselt vaadata ja valitsuse püüde peab alati olema, et kuidagi viisi meile töövõimalusi juurde luua, tööd produktiivsemaks muuta, et üldtoodang suurem ja elamise võimalused paremad oleksid.

(Sekretäri kohale asub sekretär M. Juhkam.)

Esimene nõue on tööabinõud, kapital. Meie oma rahvusmajanduslik kapital suureneb: põllumajandusliku kapitali juures võime seda märgata, sest meie näeme, et seal suureneb inventar, pankades tõusevad hoiusummad jne.

Kuid meie oma kapitali akkumuleerimine on liig aeglane. See on ka väga arusaadav meie väikse kapitali juures. Suure kapitali juures läheb see palju kiiremini.

Riigiläänud, mis eelarve arvel antakse, ei aita meid mitte, kuna selle juures üldine kapitali summa ei suurene, vaid meie võtame olemasolevast kapitalist osa ainult kokku ja juhime selle riiklikult soovitavaks peetavatele teistele majandusaladele.

Kuid siin ei või öelda, et see just alati kapitali akkumuleerimise suhtes kasulik on. Võib olla ümberpöörduvalt, kui need maksud jääksid kodanikkudele tasku, võib olla suudaksid kodanikud nende summadega rohkem väärtusi luua, kui seda riik suudab. (Vahelhüüe M. Martna, stp poolt.) Käesoleva aasta kohta ei ole andmeid. Juurdekasvu ei saa kindlaks teha. Rahvusvaranduse kohta on andmed kokku võtmata, sest statistilised andmed ilmuvad ainult kaks korda aastas.

Valitsuse peapüüd on olnud juurde tõmmata rohkem väliskapitali, sest see on värske veri rahvusmajanduse organismis. Kuid Eesti ei ole veel väljamaa rahaturul kuigi kaua tuntud. Idas olid ka poliitilised olud veel alles stabiliseerimisel.

Väliskapital, mis siiski tuli, oli tihti spekulatiivne, tuli lühikesajaliste laenude näol erapankade kaudu. Väljamaa spekulatiivkapital tegi meie seisukorda tihti veelgi raskemaks, kuna ta ei tahtnud asuda tõsisele loovale tööle, vaid silmapilkseid suuri kasusid taga ajas. Sellega on seletatav valitsuse aktsioon, kui ta teeleidmiseks väljamaa rahaturu juurde rahvasteliidu poole pööras. See samm iseenesest kuulub 1924. aastasse, kus eksperdid välja kutsuti, et meie majanduspoliitikale näpunäiteid anda. Nende näpunäidete teostamiseks läks aga teatud summasid tarvis. Rahvasteliit on viimasel ajal seisukohale asunud, et tema, kui olud seda nõuavad, oma autoriteediga abiks tuleb. Nii on see näiteks olnud Kreekas, kus tegemist oli põgenejatega, kellele oli vaja terved linnad üles ehitada, nii oli Bulgaarias ja ka samuti kõigi nende riikidega, kes uute piiride tõttu majanduslikult tasakaalu olid kaotanud, nagu Ungari, Austria. Sellepärast on arusaadav, et ka Eesti pärast seda rahvasteliidu poole pööras ja temalt toetust palus. Rahvasteliidu abil saadava laenu küsimus tuleb pärastpoole Riigikogus arutamisele, ja Riigikogu võib otsustada, kas ta selle vastu võtab või mitte. Kuigi Riigikogu selle laenu tagasi lükkab, siis jääb üks positiivne külg ikkagi sellele sammule, sest see samm on igatahes meile soovitavaks. Praegu on meil valik olemas, meie võime selle summa vastu võtta ja võime ta tagasi lükata, kuna on olemas

teisi, kel mingit valikut ei ole. Igatahes valitsus püüdis ja püüab selle laenuga kätte saada seda, et kindlustada kõigepealt meie rahvamajandust vapustuste eest. Näiteks võime meie saada halva viljasaagi-aasta, tööstusele võib raskusi tulla ja meie oma praeguse rahatagavara juures siis neist vapustustest üle ei saaks. Kui meie aga oma tagavarasid täiendame ja neid igaks juhtumiseks käepärast hoiame, siis võime öelda, et ühe aasta raskused meile midagi ei tee, ja meie majandusrahulikult edasi areneda võib.

Teine tähtsam asi on muidugi luua kindel raha, kuid selle loomine ei või sündida varem, kui esimene nõudmine on täidetud, kui meil pole enam karta, et mingisugune vapustus kogu meie rahaüksust võiks tabada. Kindel raha on üldse eeldus selleks, et meie kapitali kogumine areneda võiks, kokkuhoidmine võimalduks ja rahakapital akkumuleeruks, sest niikaua, kui inimesel kindlust ei ole, et rahal on sama väärtus nüüd ja tulevikus, keegi teda ei korja. Meil on kahjuks väga halvad kogemused olnud, oleme 3 — 4 rahaüksuse kokkuvõrsemist kaasa elama pidanud ja loomulikult ei ole see rahakogumisele reklaamiks. Niikaua, kui meie raha väärtus ei ole vormilikult ja seadusega kindlustatud, ei ole kodanikkudel tagatist, et meie praegune raha uuesti kokku ei variseks. Sellepärast tuleksid kindlad normid maksuma panna, tuleb näidata, et riik raha väärtuse eest valvel seisab ja seda väärtust kindlustab. Kui see äratundmine hulka-desse tungib, siis võib loota, et rahakogumine uuesti algab, kapital kogunema hakkab, ja meie täielikult normaal oludele vastu läheme. Teiseks korraldaks see ka lähemalt meie krediitide olusid. Mina juba tähendasin, et meie oleme oma krediitidega näljaajajärgus. Meil on meie iseseisvuse päevil mitu näljaajajärku olnud: importkaupade-nälj ja valuutanälj. Ei ole ilmaegne meelde tuletada, kuidas neist üle saime. Muidugi võib nüüd vaielda 1920. aasta sammude pärast väliskaubanduse korraldamise alal, kuid meie näeme siiski, et meie 1920. a. sisseveokaupade näljaühpuosist üle saime sellega, et üle läksime vabakaubanduse peale. Sellel kaugeleulataval ja julgel sammul olid tagajärjed. Kuigi mitmesugustel teistel põhjustel hiljem sisseveo ülekaal oli, siiski võime öelda, et meie praegu nõndanimetatud importkaubanälga enam ei mäletagi, mis oli 1919. ja 1920. aastatel. Siis oli valuutanälj. Senikaua, kui valuutat saada ei olnud, senikaua igauks püüdis teda saada ning korjata, koguda. Raha väärtus langes — kuni rahuldama hakati valuutatavõlvust. Elu peab iseenest reguleerima, ja nii näeme, et meie valuutanälja kõrvaldasime, maksuma pannes tegeliku Eesti marga

vaba vahetuse välisvaluuta vastu. Muidugi, krediidinälg ei ole nii kergesti lahendatav, kui valuutanälg, kuid teatud paralleeli ei saa nende vahel tõmbamata jätta. Ma ei usu, et meil veel reaalselt suur krediidinõudmine olla võib, sest meie ettevõtted ja põllumajandus on viimastel aastatel jõudnud tublisti juba laenusid teha. Kui meie tulevikus tahame anda laenusid ainult neile, kes küllaldasid kindlustusi anda suudavad, et nad raha ainult likviidselt tarvitavad ning raha tarvitada oskavad, siis meie ei saagi kuigi suuri summasid tegelikult välja anda. Eesti pank ja erapangad on oma summad mahutanud pikaajaliste nõudmiste sisse ja likviidset kapitali ei ole, mida aga tingimata tarvis on, et rahaturul tasakaalu kätte saada. Ütleme, praegu tuleb mõni soliid ettevõtja lühemaaja krediidi nõudmisega ja temale, võib olla, ei saa seda anda, kuna raha on teiste pikaajalaenude all kinni. See tekitab teatava „nälja-meeleolu“ krediiditurul, mille tagajärjel igäüks püüab ainult võimalikult suuremat summat krediiti kätte saada, et tarvilikul momendil puudust ei tuleks. Kui meie aga teatud reservi loome, mis küllaldane oleks, et soliidide ning likviidseid nõudeid rahuldada, siis kaob ka see „nälja“ tunne ning krediiditur muutub rahulikumaks. Kui igalühel see tunne on, et iga korralik lühikeseajalise laenu soovija võib seda igal ajal saada, nii nagu enne sõda, — siis ei saanud ju ka igäüks, kuid mingit näljatunnet ei olnud, sest teati, et iga soliid isik võib saada, — siis on loota, et meie pikapeale sellest krediidinäljast üle saame, ja et inimesed hakkavad aru saama, et raha ja krediit ei ole mingi nõiavärk, vaid et seda võib vabalt saada, kui sellega ümber käia osatakse. Siis hakatakse ka kalkuleerima — kas oskan ma sellega ümber käia ja kas võin laenu võtta. Selle psükooloogilise murrangu otsekohene tagajärg peaks olema, et rahaprotsent, eestkätt jooksva raha pealt, tingimata langema peab. Praegu on ta ühtlane, kas pikaajaline, või kõige soliidsem lühikeseajaline — nad maksavad ühe protsendi. Loomulikult, miks peab siis rahakoguja ennast siduma pikaajalise lepinguga, ta paneb raha lühikeseaks ajaks hoiule. Kui meil aga selleks summad käepärast on, et saame alla viia jooksva raha protsendi, siis tegelikult on selle tagajärg, et pikaajaline raha kallimaks muutub ja siis tekib, ühenduses kindla raha maksmahakkamisega, inimestel tung oma raha pikema ajaga siduda, et kõrgemat protsenti saada. Sellest siis kujuneb ka turg pikaajaliste laenupaberite mahutamiseks. Muidugi ei saa see mõju avaldamata jätta pankadele, eriti erapankadele. Et neid liiga palju on ja selle tõttu nende administratsiooni-kulud liiga suured, on selge. Isegi

neil pankadel, kes väliskapitalilt toetusi saavad, tõusevad administratsiooni-kulud kuni 10% laenu pealt, mis täiesti lubamata nähtus on. Kui soliid inimestel võimalik on laenu saada odavama protsendiga, siis ei saa need erapangad tegelikult enam võtta 15 — 17%, nagu praegu, sest kui ühel soliid ettevõtjal võimalik on saada raha odavamini, siis ei saa teine enam 10% rohkem maksta, kui ta võistelda tahab. Siis on loota, et elu iseenesest sunnib neid panku hoopis kiiremini, kui kõik ettekirjutused, endid kokku tõmbama ja ühendama. Nad ei saa elada, kui nad ka laenuprotsenti ei alanda, kui nad oma administratsiooni-kulusid ei vähenda.

Mitte kõige väiksema tähtsusega selle katsetava laenu juures, mis meie rahvasteliidu läbi tuleks, ei ole kontakt, mis loodaks Eesti majanduselu ja välisrahaturu vahel. Tähendasin, et Eesti nimi on seni tundmatu. Ka ei oleks meil mingisugust väljavaadet eralaenude saamiseks. Kui aga riiklikku laenu võimaldatakse väga heade soovitustega, väga headest pankadest, tingimustega, mis vastavad teiste riikide välislaenu tingimustele, kui sarnane asi läbi läheb, on selle tagajärjeks, et otsekohe kontakt tekib meie eramajanduse, kogukondliku majanduse ning välise rahaturu vahel. Kui lehtedest loeme, et Tallinna linnavalitsusele on pakutud pikemaajalist laenu trammi ehitamiseks — kuigi see laen suur ei ole — siis võib kindlasti öelda, et see pakkumine otsekoheses ühenduses on ainult nende kuuldustega, mis meie välislaenu kohta teatavaks saanud, mis ühenduses on rahvasteliidu otsusega meie kohta ja mis vist eriti ühenduse asjaoluga, et rahvasteliidu esitaja, kes meie rahareformi tahab aidata läbi viia, Belgiast pärit on. Niipea, kui meie rahvasteliidu poolt soovitatud välislaenu oleme saanud, võime kindlad olla, et meil ka edaspidi võimalik on laenusid saada, muidugi otstarbeteks, mis tõesti tulutoovad on.

Kõige lõpuks nimetaksin üht asjaolu, millele meil kõige suurem tähtsus antakse, mida aga mina eriti tähtsaks ei loe, — see on otsekohene laenu mõju meie majandusele. See peaks kõige väiksem põhjus olema välislaenu tegemiseks, sest summad on arvatud ainult selleks, et eramajandust ainult esialgu edasi aidata, kuni tal on kindel kontakt välise rahaturuga leitud. Siiski on tähtis, kuidas ja kuhu võiksime kapitali meie majanduses paigutada, et see tasuks protsente, mis meilt laenu eest nõutakse.

Eriti öeldakse, et meie põllumajandus neid protsente kanda ei suuda. Kuid ka põllumajanduses on üksikuid alasid, mis tulutoovad on enam kui põllumajandus üldiselt. Eriti

peab seda märkima, et meie majapidamised masinate tarvitamises maha on jäänud. Masin on kindlasti niisugune tööabinõu, mis põllumajanduses suurt kasu toob. Masinaid ei saa meie muidugi otsekohe tarvitada praeguse põllu seisukorra juures, vaid selleks on tarvis väiksemaid maaparandustöid läbi viia, nagu põldusid puhastada, kuivatada jne. Seda mitte suurel kujul, vaid väiksemal määral, lisaks oma kapitalile tarvitada laenukapitali. Sarnasel viisil võib väliskapitali tarvitada ütleme 8—9 protsendiga. Muidugi ei tasu ehk laenukapital end siis ära, kui kogu töö tahetakse laenu arvel ära teha. (J. Tõnisson, rhv: Laenavad isegi plaani tegemiseks.) See ei ole loomulikult tasuv töö, kui 101 protsenti tööväärtusest võõra kapitaliga tehakse. Ei saa ka tähele panemata jätta, et sisemine kolonisatsioon ja uudismaade juurde tegemine ennast ära ei tasu ja et seda väliskapitaliga teha ei tohi. Uudismaade tegemine läheb tublisti kallimaks, kui vanade põllumaade ostmine. Tuleb silmas pidada, et meie siiski väliskapitali mõne kasulikuma töö läbiviimiseks kasutada võime, siis jäävad jälle teiste tööde läbiviimiseks meie omad summad vabaks. (M. Martna, stp: Kas on võimalik tõmata niisugust vahet kapitali vahel?) Oma kapitali tuleb kindlasti juhtida sisekolonisatsiooni läbiviimiseks ja oma kapitali eest peame leppima paratamatult väiksema protsendiga.

Teiseks on küsimus, kas saab tööstuses väliskapitali tarvitada. Siin on nüüd meil väga pessimistlikud vaated, öeldakse, et tööstus üldse ei suuda protsente tasuda, kuid ma olen arvamusel, et siin üksi tööstus süüdi ei ole, vaid et meil halvad kogemused on tööstuse finantseerimise alal, see on süsteemi süü. Kõige raskem ettevõtte on pangapidaja ettevõtte, ja kui riik pangapidaja ettevõtet ajab, siis on paratamata selle süsteemi juures väärtuste ja kahjudega tegemist. Võtame näiteks tööstusi, mis võib olla väga soovitaval alal tegutsevad, mille toetamine tarvilik on, kuid mis oma juhtimise poolest on sarnased, et erapangad neile toetust ei võimaldaks. Kui riik leiab, et seda küsimust oleks tarvis elustada ja soodustada, siis annab ka ta halva juhtimisega ettevõttele laenu. Muidugi, tagajärg on see, et see soovitav tegevusala jalgu ikkagi alla ei võta, ja riik ühe või teise ettevõttega kahju saab. Sellepärast tuleb tööstuse finantseerimisel tulevikus kindlasti ainult puht panga printsiibilt välja minna, et ainult see tööstus ja ettevõtte, kus juhtimine hea on, kus riigi raha kindlustatud on, võiks toetust saada. Muidugi, kui riik üksikuid tööstusalasid toetada tahab, siis võib anda seda otse-

kohese toetuse näol, aga mitte laenupoliitika vägistamise teel.

Kuid tööstuse alla ei tohi meie ainult meie suurtööstust viia, vaid võime tööstusesse kaasa arvata kesktööstust ja väiketööstust, samuti ka põllumajandusettevõtet: tapamaju, meiereisid jne. Kui meie tööstusest sarnases ulatuses räägime, siis võime öelda, et meie ka seal kasulikke investeerimise võimalusi luua võime. Muidugi suurtööstusi meie oma summadega ellu kutsuda ei tohi, kuid üksikuid väikseid sisseadete parandusi, nendesse peame vististi summast sisse panema. Suuremaid tagajärgi kavandatava laenu läbi tööstuse üldises arenemises siiski oodata ei või, vaid need võivad alles tekkida siis, kui meie tööstus ise välise rahaturuga kontakti saab. Ma nimetaksin selleks just meie põlevkivi, millel välja-vaated praegu ei puudu, ja päris tõsised ringkonnad ütlevad päris kindlasti, et neil asja vastu huvi on. Üksikutes ringkondades, ma tean, on koguni kapitalid valmis ja oodatakse ainult, millal Eestis elu muutub sedavõrd stabiilseks ja soliidseks, et siia tulla võiks. Ja selles mõttes on just meie rahaolude korraldamine üheks eeltingimiseks, samuti ka õiguslik kaitse, kuivõrd seda antakse meil tööstusele. Neid reaalseid väljavaateid palun mina tähele panna Riigikogu, kui tema näiteks mäeseadust ja teisi seadusi läbi vaatama hakkab, sest see pole tõesti riigihuvide kaitsmine, kui meie määraksime põlevkivi hinnaks — nael põlevkivi, nael kulda. See kõlab küll riigihuvide kaitsmisena, kuid kui ülesseatud karmid tingimused kõiki eemale peletavad, siis on selge, kui vähe sarnane seisukoht riigihuvide kohaselt lubatav on.

Muidugi, meie ei või arvata, et kui meie mingisugust laenu võime saada, et meie siis sellega kullavihma alla satume või mingisuguseid kergeid teenimisvõimalusi saame, kuid meie ülesanne ei ole kergeid töövõimalusi saada, meie ülesanne on mingisuguseid töövõimalusi saada. Muidugi, kui meie ette võtame ja julgeme väliskapitali vastu võtta, seda kohapeal käsitama hakata, siis ei tohi meie oma endisi vigu unustada või neist mööda minna, nagu poleks neid olnud, meie peame neid silmas pidama selleks, et järgmisel korral neid mitte enam teha. Mida rohkem meie umbusklikuks laenamiste vastu saame, seda parem, sest kui Eesti riik ja rahvas läbi imbub teadmisesest, et laenu teha on kerge, kuid raske tasuda ja protsente maksta, siis oleme õigel teel. Kuid teistest küljest ei tohi meie kindlust ja eneseusaldust kaotada. Meie majanduselu seisukord on küllalt tõsine selleks, et meie ei tohi kõhkleva hakata, et ainult selle pärast võib olla mitte laenu, või midagi muud mitte

ette võtta, et enestesse ei usu. Kui meie niisugusel arvamisel oleme, et meie midagi ei oska teha, siis peaksime hoopis teistsugused järeldused sellest tegema.

Meie ülesanne ei ole küll kaugeltki kerge ja ilma oma kapitalideta ning suuremate kogemusteta peame ehitama ja asutama. Kuid meie peame meelde tuletama, et ka meie vanaisadel kerge ei olnud, kui nad palja käe kümne sõrmega põlisesse laande asusid ja seal siiski elamise võimalused välja töid. Arvan, et meil seda vanaisade vaimu ka jätkub ja olen kindel, et ka meie varsti omale loome avaramad elamisvõimalused, lakkavamad viljapõllud ja vaba tee valguse ja kultuuri poole.

Juhataja **R. Penno**: Kuulutan veerand-tunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 19.25 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 19.45 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **R. Penno**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

L. Johanson (stp): Teen ettepaneku, pidada läbirääkimisi eelarve puhul järgmisel Riigikogu koosolekul.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

3. Mäeseadus — Üldkomisjoni aru-
andja **A. Jõeäär**: Lugu-
I lugemisel. peetud härrad rahvasaadikud! Maaseaduse § 26. ütleb: „Maapõue varade valitsemise ja kasutamise kohta antakse eriseadus.“

See on eriti tarvilik sellepärast, et maaseadusega, vastupidi seni maksvale Vene mäeseadusele, mis tunnistas maapinna omaniku ühes sellega ka selle pinna all seisvate mineraalvarade omanikuks, kõik maapõues peituvad loodusvarad riigi omaks tunnistati.

Selle tõttu tekkis vajadus korraldada vahekordi esiteks riigi ja maaomanikkude vahel ja teiseks — kontsessioonäärde ja maaomanikkude vahel.

Selle peale vaatamata, et mäeseaduse järele tungiv vajadus, on selle vastuvõtmine seni viibinud, ja selle tõttu valitsus on vahepeal sunnitud olnud kontsessioone välja andma, kusjuures mõnikord isegi maaomanikkudega kokkulepet ei ole suudetud saavutada.

Mäeseaduse eelnõu esitati I Riigikogule 1. novembril 1922. a. ja valiti selle arutamiseks erikomisjon.

Komisjon leidis selles eelnõus palju tehnilisi puudusi ja tunnistas tarvilikuks seda täiendada paragrahvidega, mis kindlaks määraksid: 1) mäetööstuse loa saamiseks avalduste esitamise ja lubade väljaandmise korra, 2) piiride kindlaksmääramise korra, 3) korra, mille järgi talitada juhtumistel, kus ühe ja sama maa-ala piirides mitmete kontsessioonäärdega mitmesuguste ainete saavutamiseks erilepingud sõlmitud, 4) maakohad, kus uurimine keelatud ja kus see lubatud ainult maa valdaja nõusolekul, 5) vahekorra avalikkude teede ja ühendusvahenditega, samuti kontsessioonide tühistamise korra jne.

Esimene Riigikogu läks laiali, ilma et mäeseadust oleks vastu võtnud. Teisele Riigikogule esitati valitsuse poolt mäeseaduse eelnõu 3. detsembril 1923. a. samasugusel kujul, kui esimesele Riigikogule, ilma et komisjoni soovivaldusi arvesse oleks võetud. Teise Riigikogu üldkomisjon töötas mäeseaduse eelnõu ümber vastavalt I Riigikogu poolt vastuvõetud soovivaldustele.

Vahepeal leidsid tööstuslikud ringkonnad, et esitatud eelnõu neile mitmeti vastuvõtmata on.

Valitsuse poolt esitati vastavad parandused, peeti mitmekordseid lugemisi ja lõpuks esitati eelnõu Riigikogule vastuvõtmiseks 18. detsembril 1925. a., kuid II Riigikogu ei jõudnud eelnõu arutamisele asuda.

Kolmandas Riigikogus on see eelnõu võrdlemisi kiiresti komisjonist läbi jõudnud. Alamkomisjon võttis eelnõu sarnasel kujul vastu, kui see II Riigikogu üldkomisjoni poolt Riigikogule esitati.

Üldkomisjonis vaieldi peaausjalikult § 1. juures, mis käsitleb seaduse ulatust. Käesolevas seaduses on nimetatud jäetud peale kruusa, liiva ja pae, sarnane tähtis maapõuevara, kui turvas. Sellega ei ole need maapõuevarad denatsionaliseeritud, vaid nende kohta jääb täiel määral maksma maaseaduse § 26. ja selles väljendatud põhimõte. Kui edaspidi tarvilik peaks olema nende saavutamise kohta määrusi anda, siis on selleks võimalused olemas. Vahepeal aga võivad maaomanikud neid varasid majapidamise otstarbel saavutada.

Üldkomisjoni nimel teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **R. Penno**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

**4. Riigi turba-
tööstuse
põhimäärus —
I lugemisel.**

Sõna on korra kohta
kaubandus-tööstusminister
Kornel'il.

Kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma teen ettepaneku, käesoleva päevakorra-punkti arutamine ära jätta järgmistel põhjustel. Vabariigi Valitsus esitab mõne päeva pärast Riigikogule teise riikliku tööstusettevõtte põhimäärused, nimelt põlevkivitööstuse põhimäärused, ja paistab selge olevat, et need kaks põhimäärust peaksid ühtlased olema. Sellepärast oleks vaevalt soovitav, kui meie praegu hakkame arutama ühe riikliku ettevõtte põhimäärusi, kuna teise ettevõtte põhimääruse arutamine sünnib edaspidi. Kuna Vabariigi Valitsusel on juba tuleval nädalal võimalik esitada seda seaduseelnõu, siis ei tekita minu ettepanek ka takistusi Riigikogu töös.

Juhataja **R. Penno**: Kaubandus-tööstusministrilt on ettepanek, eelnõu arutamine edasi lükata. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

**5. Põllumaja-
pidamiste
metsaga varus-
tamise seadus
— I lugemisel.**

H. Martinson (tp):
Belviimasel Riigikogu koos-
olekul katsus härra põllu-
tööstusminister kõigest jõust
Riigikogule selgeks teha,
kui kerge see on, riiklikust

seisukoolest vaadates põllumajanduslikke üksusi kõiki metsaga varustada, ja tõi selleks mitmesuguseid arvusid ette. Ma ei hakka neid arvusid siin uuesti kordama ja ei taha neid ka valeks hakata ajama, sest nad on igatahes oma andmete peale põhjendatud. Aga seda unustas härra minister öelda, et see mets, mis meile arvudes ette näidati, ei ole kõik hea mets — seal on niisugused maad juurde arvatud, kus metsa peal ei kasva, sood, ja niisugused metsa raiesmikud, mida vast need põllumajanduslikud üksused omale ei tahagi saada, kui seda neile ka metsa nimel pakutakse. Üks arv jäi aga mul iseäranis meelde ja see oli nimelt, et Eesti riigis olevast metsast olla 85% täiesti riigi päralt, kuna kõigest 15% eraomandus olla. See olla kõige selle kurja juur, ja et sellest kurjast lahti saada ja teiste Lääne-Euroopa riikidega kultuuriliselt ühisele tasapinnale jõuda, olla tarvis see mets ära hävitada. Nii nagu asunikude rühmast komisjoni arundaja omal ajal tähendas, et kõigis teistes kultuurriikides ei ole niipalju metsa kui meil, ainult ühes Balkani riigis, ma ei mäleta, kas Rumeenias või Bulgaarias, kes hariduslikult väga madalal järjel, olla metsa rohkem, ja et

meie püüd olla hariduslikul alal Lääne-Euroopa riikidega ühele pulgale tõusta, sellepärast pidada meie omi riigimetsi vähendama, neid hävitades või eraomanduseks kinkides. See olla ka sellest küljest kasulik, et siis ei sündida kellelgi teisel riigil himu sõjaga Eesti riiki vallutama hakata, sest kui riigil olla palju metsa, siis sünnitada see teistele riikidele himu sõjaga meie peale tulla, aga kui mets olla eraomanduseks ära jagatud, siis ei tulla kellelgi seda himu peale. Järjekindlad olles, peaksid kõik suurema varandusega härrad oma varanduse teiste vahel ära jagama, sest siis ei oleks varastel enam midagi võtta. Need väited on sarnased, mida tulihoones rääkida ei tohi, nagu vanarahvas ütleb. Teiselt poolt rääkis härra minister sellest, et meil metsa vähe olla ja kõiki ei suudeta niikuinii metsaga varustada. On's see nii siis võivad ju Riigikogu liikmed arvata, missugust rahulolematust see rahva keskel sünnitab, sest juba nüüd, mil see alles eelnõuna meile esitatakse, on nurin suur. Missugune kisa aga selle seaduse teostamisel võib tõusta! Selle tagajärg oleks, et need, kes ennast nüüd riigiustavaks armastavad nimetada, just tõeliseks riigikukutajaks saavad sellega, et nad seda ainsat varandust, mis Eestil olemas, ära hävitades, nii palju pahameelt sünnitavad. Kui hea lugu meie metsadega öieti on, seda võib sellest järeldada, et kümneaastased metsa raielangid on ette raiutud. Kui meil metsa palju oleks, siis poleks ju etteraiumisi vaja. Isegi kindlale ja riigitruule rahvaerakonnale hakkas see asi südame peale, ka nende esitaja ei tahtnud selle poolt hääletada. Kui see küsimus komisjonis hääletamisele tuli, siis oli rahvaerakonna esitaja sealt ära kadunud. (J. Tõnisson, rhv: Hääletab igakord vastu, kui tarvis on.) Sealt ruumist vähemalt oli ta seekord kadunud. (J. Tõnisson, rhv: Paljud teised võivad küll ära olla.) Ma arvan, et vist meelega läks. (J. Tõnisson, rhv: Mis Teie arvate sellest, kui Teie ei tea.) Et komisjonis mõtted lahku läksid, kas ja kuivõrd see võimalik oleks metsaga varustada põllumajanduslikke üksusi, seks kutsuti omal ajal eriteadlane Tartust välja, nimelt professor Mathiesen. Tema seletuse järgi tuleks meil metsa välja anda vähemalt 100.000 hektaari, ja kui eriteadlase ütclust peab seda mitte vähem uskuma, kui härra põllutööstusministri oma. (Riigivanem J. Teemant: Muidu ei usu Teie midagi, kuidas Teie siis nüüd uskuma olete hakanud?) Selle eriteadlase seletuse järgi olevat selle ärajagatava metsa väärtus umbes 10.000.000.000 mk., sest iga 1 hektaari metsa olevat 100.000 marka väärt. Sellest siis näeme,

et metsa väärtus, mis teatud seltskonnakihile tahetakse kinkida, 10.000.000.000 väärt oleks, see on enam kui Eesti riigi 1½ aasta eelarve. Mispärast siis ühe seltskonnakihi hea käekäigu eest kõigest hingest muretsetakse ja temale päratu suur väärtus tahetakse kinkida, kuna teine kiht, kelle eest niisama hästi peaks muretsetama, need on maatainimesed, ilma jäetakse. Eelmisel korral laulis härra Laur siit kõnetoolilt oma nutulaulu, püüdes näidata, kuivõrd viletsas seisukorras asunikud olevat, et nad isegi mõnda väikest haakest ega luuavart ei saavat ja võib olla isegi urvaplaastrit lastele. (Põllutööminister O. Köster: Noh, Teile kulukski ära! — A. Veiler, tõe: Noh, kui luuavart tarvis on, küll siis saab! Vahelhüüe.) Kui saada ei ole, kust siis vaesed asunikud võtavad. Mina räägin ainult seda, mida siit kõnetoolilt räägitud on, kui õige see on, seda mina ei tea. (Vahelhüüe.) Just, oma põhjendusi mina tuulele ei raja, kordan, et ütlen vaid seda, mis siin varemalt öeldi nende poolt, kes selgeks püüdsid teha, kui hädatarvilik olla põllupidajatel metsa saamine. Kui väike osa kodanikke metsaga varustatud saab, tõuseb arvamine, et kõigil kodanikkudel on niisama õigus suuremal määral metsa saada. Kui vaadata linna- või alevielanikkude kehvemat töölisklassi, kellel ei ole puu tikkugi, millega omale supitilgakest keeta, kas ei ole siis nemad õigustatud ka metsa põletispuudeks saama? Kas neil ei või tõusta üles nõudmised, et andke meile ka, kui juba väiksem osa kodanikke, kellel seda nii hädasti tarvis ei ole, saab, mispärast siis meie, suurem osa hoopis ilma peame jääma? (Töö-koolekandeminister O. Tief: Nemad saavad ka!) Ei tea. Öeldi ju, et kõiki ei saa varustada. (A. Veiler, tõe: Asunik raiub maha ja annab kõik Teile.) Tihtilugu armastatakse öelda, töölised olla riigikukutajad, neile ei olevat riik kallis. Aga mina ütlen, see kiht, kes niisugust laastamist tahab, on riigikukutajad sõna tõsisel mõttes. Nemad on võimul ja seavad omale sihiks: võtame nüüd niipalju kui saab, pärast tulgu kas või veeuputus. (Vahelhüüe.) See on tõsi, ega niipalju rääkida maksa. Mina tahtsin ainult öelda paar sõna nende väidete kohta, mis siin ette toodi, aga see oli peaaegu kurtidele kõrvadele, kes võimul olles ühegi teise hädast ei hooli, peaasi kui aga nende ahnitsemisele piiri ei panda.

A. Kärner (stp): Väga austatud Riigikogu liikmed! On ju õige, et väga paljudel maapidajatel — nii uutel, kui vanadel — puudub puumaterjal, mis majapidamiseks chitus- ja tarbepuudena tarvilik. Tihti ei saada

oma käest küttematerjaligi. Kõige enam kannatavad selle all väikemaapidajad, nagu käsitöö- ja vabadikukohtade pidajad.

1919. a. maaseadusega tunnistati riigi omanduseks kõik endise Vene kroonu, kui ka mõisnikkude metsad. Maareformi teostamisel võeti rohkesti metsaaluseks maaks ka niisuguseid maid, kus metsa peal ei olnud, või kus kasvas ainult harv võsastik, või üksikud puud. Selle tagajärjel on paljudes asundustes karja- ja heinamaa puudus. Riigi metsa alla võetud maal ei edendata metsa kasvatamist, vaid need maad renditakse välja iga aasta enampakkumisel või antakse metsaametnikkudele oma majapidamiseks. Sellel alal on tekkinud palju rahulolematust ja õigustatud nurinat.

Enne jõulu võttis Riigikogu vastu seaduse, nimega „maaseaduse §§ 15., 20., 22. ja 23. muutmise seaduse“, mille viimane, § 23, just seda pahet parandada tahab, sest selle seadusega antakse põllutööministeeriumile õigus ja võimalus, riigi metsadest karja- ja heinamaad ja ka lahusolevaid metsatükke maapidajatele välja anda.

Minnes „põllumajapidamiste metsaga varustamise seaduse“ juurde, peab ütleva, et selle seaduse isad on otse õnnetult selle seaduse kokku seadnud ja õnnetult ja lubamata kombel meie riigi varanduse — metsa hävitamisele asunud. Selle seaduse § 1. ütleb, et põllutööministril on õigus põllumajapidamiseks eraldatud maakohtadele — minu arusaamise järgi tuleks siit lugeda kõigile, kui juba — siis juba kõigile — maapidajatele anda juurdelõigetena metsamaid 1—3 ha suurustes tükides, arvesse võttes juurdelõigatava metsa väärtust. § 2 on juba kitsendav — selle järgi lubatakse anda metsa ainult neile, kellel omal enne metsa alla 20 kantsülla puumassi. Kolm viimast paragrahvi ei ütle muud, kui et mets artakse põliseks, igaveseks omanduseks teatud seaduse alusel ja et valitsusel õigus on korraldusi anda selle seaduse kohta, ning muud mitte midagi. Ühe sõnaga — väga lihtne asi, see metsaga varustamine, ja maapidajate häda on ühe ropsuga lahendatud.

Maakomisjoni enamus tungis selle lühikese ja lihtsa seaduse sisusse sügavamini, käsitas teda mitmest küljest, küll andmete varal, küll oluliselt. Kavnis asjalik ja läbikaalutud ülevaade on toodud maakomisjoni aruandja poolt kokkuseatud seletuskirjas, mis valitsuse poolt esitatud seaduse tagasilükkamist igast küljest põhjendab. Seadus lubab kõigile maapidajatele selle juurdelõike anda, kui maapidajal omal vähem kui 20 kantsülda puumassi. Aga mis seal teha, kus metsa üldse

vähe või suuremad riigimetsad kaugel, või ühte kohta juhtunud. Näiteks võiks tuua Saaremaa. Saaremaal on üldse vähe erametsa. Seda on seal kokku ainult 3.001 hektaari ja riigimetsi 9.014 hektaari. 1925. aasta põllumajandusliku üleskirjutuse järgi on maakonnas põllumajapidamisi kokku 9.305. Üksikute valdade järgi saame järgmise pildi: Uuemõisa vallas, kus 532 talundit, puudub eramets täielikult. Kogula vallas on 805 talundi kohta metsa 22,8 hektaari, Laimjalas — 423 talundi kohta 23,1 hektaari, Muhu-Hellamaal — 429 talundi kohta 31,3 hektaari, Abroka vallas 360 talundi kohta 40,5 hektaari metsa jne. Ehitus- ja tarbepuude suhtes on suurem jagu Saaremaa talundid täiesti raskes seisukorras, küttematerjali saadakse suure vaevaga. Viimase aset täidavad kadakad, haod ning paiguti ka turvas. Neis paigus ei ole ka suuremaid riigi metsi, on vaid paiguti väiksemad metsakesed. Suuremad riigimetsad asuvad ainult läänepoolses maosas, see on Kihelkonna, Mustjala ja Leisi valdades. Nõnda tuleks suurt osa Saaremaa maapidajaid ehitus- ja tarbepuudega ja küttematerjalidega varustada. Minu arusaamise järgi tuleks nende hulka lugeda vähemalt pooled talunditest, vast üle 4½ tuhande, sest väikemaapidaja vabadik on kõige enam metsa puuduses, siis tuleks neile igale ühele vähemalt kaks kuni kolm hektaari palgi-metsa anda. Kui aga suuremas hulgas valdades riigimetsa väga vähe, siis oleksid mõned üksikud need õnnelikud, kes oma lähedusest metsa saaksid. Suuremale hulgale tuleks metsa mitmekümne versta tagant anda. Ja et maakonnas kõigest umbes 9.000 hektaari riigi metsa, siis on selge, et riigi metsa ulatab vaevalt kõigi puudustkannatajate rahuldamiseks ja metsa peab siis neile andma kuskilt teisest maakonnast. Läänemaal on vähe metsa, sealt ei saa. Selle kohta ütles härra Anniko komisjonis: „Hoidku Jumal, et Läänemaalt metsa ei antaks, seal on omalgi metsa vähe“. Võiks ju illustreerida järgmist pilti, et saarlastele antakse metsa Läänemaalt, Läänemaa mees-tele — Harjumaalt. Harjuma mees-tele — Virumaalt ja Virumaa mees-tele Venemaa kontsessioonid metsa arvel. (Vahelhüüe keskelt: Mitu tuhat tiinu siis jagate?) See oleks absurd. Kui nüüd see jagamine käsile võtta, siis saaksid metsa mõned üksikud või osa maapidajaist. Seadus ette ei näe, mis moodi nende vahel vahet tehakse. Maa-seaduses on öeldud, et vallanõukogu määrab kandidaadid, kes maad saavad. Siin aga ei ole mingit korda ette nähtud, muud kui — ministereium annab. Sellepärast, kui näiteks antakse maapidajale metsa 50 versta kaugel kodust, ütleme näiteks Muhu või Põide maa-

pidajale antakse metsa Mustjalast või kihelkonnast, tähendab 50—100 versta kaugel kodust, kuidas hakkab siis maapidaja seda metsa kasutama? Ta ei jõua selle järele valvata. Kui ta selle metsa maha võtab, peab ta uut metsa juurde kasvatama hakkama, külvab ta uue metsa, siis peab ta vahi palkama. See aga ennast ruttu ära ei tasu, peab ootama 60—70 aastat.

Nõnda et see kaugelt metsa andmine näitab üsna võimatu olevat. Ma olen mitte noor inimene, pole veel näinud, et ükski talumees metsa külvanud oleks. Siin valitsus peaks andma määrusi välja, peaks saatma instruktoreid maale, peaks seletama, et metsakasvatamine on kasulik. Aga seni meil seda tehtud ei ole. Ja kui ükskord talumehed hakkavad metsa külvama ja kasvatama, siis on vast loota, et see metsaandmine nii hädaohtlik ei ole, kui praegusel ajal. Peab lootma, et kui valitsuse käes on mets, siis seda metsa püütakse suurendada. Peab ütlema, et mõnes kohas valitsus küll vähe selle eest hoolt kannab. Viimasel ajal on siiski märgata, et raies-tikkudesse külvatakse uut metsa ja hoolitse-takse selle eest, et uus mets asemele kasvaks.

Ja tingimata, kui metsatükkide väljaandmine niiviisi teostatakse, hävineksid metsad, mis aga meie kliima peale halvasti mõjuma saab. Ma olen kuulnud vanainimestelt, et ennemalt Saaremaal kunagi ei ole olnud nii järsk põud enne jaanipäeva, kui hiljemal ajal. Ennemalt, kui oli metsi rohkem, oli ka niiskust ja vihma rohkem. Ja veel — kui sarnaseid väikeseid metsi hakatakse välja andma, igauhele 2 või 3 hektaari, siis peaks ka iga ühele niisugusele tüki-le tee tehtud olema, sest kuidas muidu pääseks inimene oma metsatükile. Kui metsatükke hakatakse planeerima, siis peaksid sinna ka teed või sihid aetama, et igauks pääseks oma krundi juurde. Kui seda ei tehta, siis ei saa ju keegi oma metsa kätte. Tingimata peaks käesolevasse seadusesse ka see sisse võetama, kuidas nende kruntide juurde pääseb. Ja kui teed tehakse, kelle kulul see sünnib? Kuidas seda korraldada, on ka päris tume.

Mis puutub sellesse, et väga paljudel talunikudel ei ole metsa, nagu härra Laur tähendas, kust kirve- või luuavart saada, siis see vartesaamise lugu ei ole nii hull, sest neid võib kuidagi ikka saada naabrilt või sugulas-telt, aga kui maapidajal tuleb, ütleme, kas katusesarika või rattarummu puud tarvis, siis on juba lugu hullem. Kui mets on eraomanik- kude kätte antud, siis ei saa meie kedagi sundida puid müüma, kuna riigi metsast on siiski lootust neid saada. Valitsus peaks kor-

raldama seda asja nii, et puude saamine üksikute puude viisi peaks olema võimaldatud. Näiteks, müüakse väikestest Saaremaa riigimetsadest raielanke Tallinna puukauplejatele. Seda ei tohiks teha, vaid puukauplejatele võiks vast inimeste elukohtadest kaugel ja suurtest metsadest metsa müüa. Muidu jäävad kohalikud elanikud tihtipeale ilma, kuna nad ei jõua niipalju maksta, kui kaupmehed. Puukauplejatele võiks metsa müüa ainult seal, kus metsa rohkesti, aga kus metsa vähe, oleks see täiesti lubamatu.

Kõike mõtteavaldusi kokku võttes paistab, et meie seda seadust vastu võtta ei saa, sest tal puudub igasugune kava. Valitsus võib välja anda vähemaid määrusi, aga et ta niisugust suurt asja hakkaks määrustega korraldama, seda lubada ei või. Ma ütlen, et väga kergesti võib niisugust õigust kurjasti tarvitada, ja siis on Riigikogu ise korrupsiooni sünnitanud. Kui see metsade väljaandmine peaks siiski nii labaselt otsustatama, siis see nurin, meelepaha ja Tallinnas käimine oleks otsatu. Käesoleval seadusel puudub igasugune plaan ja kava, ta on täiesti vastuvõtmatu, ta tuleb tagasi lükata.

K. Soonberg (as): Mul ei ole mõtet olnud selle küsimise puhul sõna võtta, kuid et üks eelkõnelejatest minu arvel niisugusi väljendusi ette tõi, mida ma ei saa omaks võtta, siis olen ma sunnitud neid õiendama. See Riigikogu liige ütles, et ma olevat maa-komisjonis arvamist avaldanud, et metsad tulevad ära jagada ja metsa protsenti tuleks vähendada, et järele jõuda Lääne-Euroopa kultuurile. Kuid ma pean kordama, et ma juhtisin komisjonis tähelepanu selle peale, et Lääne-Euroopa maadel riigimetsa protsent vähem on, kui meil, ja metsad seal rahva elu-nõudeid paremini täidavad kui meil. Peab ütleva, et mets on majandusobjekt, mis kergesti monopoliks muutub oma pika kasvuaja tõttu. Kui metsa lühikese aja jooksul kasvatada saaks, siis ei oleks valitsus pruukinud selle eelnõuga esineda: iga põllupidaja oleks omale ise metsa üles kasvatada võinud. Nüüd on aga asi nii, et meie kaugele taha jääme teisest Lääne-Euroopa riikidest, näiteks Saksimaast, kus põllumajapidamised hoopis suurema metsaga varustatud on. Statistika keskbüroo andmete järgi tuleb meil $1\frac{1}{2}$ hektaari metsa iga ostutalu peale, iga riigi renditalu peale $\frac{2}{3}$ ha ja iga asundustalu peale $\frac{1}{2}$ ha, nagu meie näeme, on see õige vähe. Saksimaal, mis meist põllumajanduses märksa ees on, seal tuleb talu kohta 2 ha metsa. Meil on muidugi kultiveerimata maad palju, kuid sellest ei saa ju enne 50—60 aastat metsa

kasvatada. Mina arvan, et just selles mõttes on valitsuse poolt käesolev seadus esitatud, et halba kultuur-alade vahekorda meie majapidamistes natukene parandada. On ju teada, et niisugune kultuur-ala, nagu põld, heinamaa, mets, seda rohkem tulu annab, seda väärtuslikum on, mida paremini see omavahel jaotatud on. Teada on, et üks tükk heinamaad üksikult vähemat rahvamajanduslikku väärtust enesest kujutab, kui siis, kui ta põlluga või aiamaaga kombineeritud teatavaks majanduslikuks üksuseks. (J. Tõnisson, rhy: Kuipalju neid kombinatsiooni võimalusi on, kus mets põllumaa juurde kuulub?) Siin on aga üks võimalus senist kultuur-alade seisukorda meie põllumajanduses parandada. Sellepärast on käesoleval seadusel juba teatav tähtsus. Edasi on siit räägitud, et meil oleks riiklikkudest metsadest väga kerge rahuldada meie maapidajate tarvidusi: oleks tarvis ainult välja anda vastavad määrused, muuta korraldust, ja kõik see olevat valitsuse enese teha. Kuid see ei ole minu arvates nii. Minu arvates on õige raske riigil asju ajada, kui temal tuleb tegemist teha hulkade üksikute maapidajatega. Teada on, et meil umbes 40.000 majapidamist praegu ilma metsata on, ja kui neile tahetakse praegu mingisugusel viisil metsa anda, siis oleks talupidajatele kõige soovitamam metsa jala pealt osta, kus tal enesel võimalik on metsa ise ümber töötada. Ja maapidaja teeb seda heameelega — see tuleb odavam ja talvel on talupidajal aega küllalt metsas töötada. Jala pealt aga riigimetsa müüa on raske. On raske ette kujutada võimalust, hulkade inimeste metsa laskmiseks. See ei ole soovitav. Kui riik tahab ise põllumajapidamisi metsamaterjaliga varustada, siis on see võimalik juba ümbertöötatud materjalina. (Aruandja B. Oja: Aga Teie ju lasete praegu rahva riigi metsa.) Nad ei lähe mitte riigi metsa, vaid oma metsa. Meil on praegu küllalt nähtusi, et riigi metsa ääres elavad inimesed ja riigi metsa ääres on erametsad, ilma et sellel halbu tagajärgi oleks. Ümbertöötatud metsaga on riigil raske põllumajapidamiste tarvidusi nii rahuldada, et see põllupidajatele vastuvõetav oleks. Sellepärast ongi väljamaal lugu nii kujunenud, et riigimetsade protsent märksa vähem on, kui erametsade oma. Eriti võiks näiteks tuua Saksamaa, kus 45,5% on erametsa, millest kaugelt suur osa on talupidajate mets ja mitte mõne suurmetsa omaniku oma. Sellelt seisukohalt oleks käesolev seadus tähtis. Meie peaksime riigi ettevõtte õigeks tunnistama, kui sel teel kergem on elanikkude tarvide rahuldada. Kuid praeguse riigimetsa määra juures on raske elanikkude tarveid rahuldada.

On kindlad arvud, nagu professor Mathiesen maakomisjonis tähendas, et riigi metsad rohkem väärtusi loovad, kui seda erametsad suudavad. Need andmed on peajasjalikult väljamaal, meil sarnast statistikat peetud ei ole. Kuid teiselt poolt tuleb arvesse võtta, et erametsade kasutamise võimalused on laiemad, kui riigi metsa. Riigi metsa tulu saame hinnata ainult selle puumassi järgi, mida sellest metsast küpse metsana raiuda saab. Erametsades on aga lugu teine. Siin kasutatakse ära põimendusraiest saadud materjal, siis võib veel seda metsa kasutada karjamaana, võib sealt aluspõhku saada jne. Sellepärast ei tunnista praegusel ajal Saksa teadus erametsa vähem produktiivseks, vähem rahvamajanduslikult kasulikuks, kui riigi metsa. Selles mõttes ei võiks selle seaduse vastu olla. Kus aga suured kahtlused tekivad, on see, et, võib olla, selle seaduse all kannatab meie riigikassa, nagu seda jällegi maakomisjonis tähendas härra ekspert Mathiesen. Samuti on ka ajakirjandus uskumata andmeid selle kohta ette toonud, mis pidid tõendama, et metsad, mis tulevad müümisele selle seaduse järgi, kujutavad enesest 10 miljardimargalist väärtust. See arv on kahtlemata ekslik, ka ajakirjanduses on sellest aru saadud ning hakatud kõnelema vähematest arvudest. Siin on kaks viga: üks on loogilist laadi, teine — lihtsalt eksitus. Ei oleks soovitav selle seaduse järgi raieküpset metsa juurde lõigata majapidamistele, sest kasvama jäetuna võib selle väärtus väheneda ja nii võib palju metsa asjata kaotsi minna. (Aruandja B. Oja: Seadus ei räägi sellest midagi, missugune mets väljaandmisele tuleb.) Seadus räägib, et antakse metsa, aga ometi ei saa seda ette kujutada, nagu härra ekspert seda tegi, et see oleks raieküps mets. (J. Vain, stp: Ekspert ei ole siiski metsa tahtja, nii et ta kõneleb erapooletumalt, kui Teie!) Ma ei tea, kas üldse võidakse öelda, et kui meil seda seadust teostama hakatakse, et välja antaks ainult küpsed langid. (Vahelhüüe.) Meil läheks mets niisugusena jagamisele, nagu ta keskmiselt on.

On loomulik, et meie seaduse järgi müüdava metsa keskmiseks eaks arvame 50 aastat. (J. Vain, stp: See paber on kompveki-paber, aga mitte seadus.) Teil on võimalus igasugu parandusi teha, ja ka härra põllutööminister arvas, et ta parandustega esineb. Samuti seaduse aruandjana komisjonis juhtisin tähelepanu sellele, et siin tuleb ühte kui teist selgemalt ära näidata, sest siin on liiga üldiselt öeldud.

Kui meie küpse metsaga teeme kalkulasioone, siis on kindel, et riigil oleks kasulik

küpset metsa realiseerida ja kannustikku välja anda. Muidugi on loomulik, et keskmise metsaga oleks kalkulasioon teistsugune. Keskmisel metsal tuleks kasvada 50 aastat, enne kui see raieküpseks saab ja seda realiseerida võib. Kui aga antakse majapidamisele välja, siis hakkab majapidamine kohe protsenti maksma. Nimelt makstakse 2%, mis on odav protsent, kuna aga metsa juurdekasvu arvesse võttes ta väike ei ole. Kuna raieküpseks saamiseks läheb tarvis 100 aastat, siis kasvab metsa üks protsent aastas juurde, nii et see 2 protsenti, mis võetakse, meie riigile kasulik on. Ka see hind, kui 50 aastat metsa välja jagada, oleks riigile parem, sest kui meie selle 36 aasta jooksul 50 a. asemel kätte saame, siis jääks vahepeal aega seda kapitali kasutada, ja kapitali protsent on teatavasti kõrge. Ja see oleks ikkagi võit. (J. Voiman, stp: Suurepäraline plaan, aga kahjuks ei lähe korda.)

Teine viga on see, et arvatakse hektaari pealt puude väärtust kõrgelt. On arvatud 100.000, pärast aga 80.000 mk. Need arvud on ekslikud selles mõttes, et näiteks 80.000 marka hektaari eest on saadud sel teel, et 1925. aastal metsa puhastulu on jaotatud raielangi suurusele ja see oli tol korral 8.000 tiinu. Teisest küljest järele pärides metsade peavalitsusest nimetati mulle mitu korda, et 1925. a. on enampakkumise hinnaks olnud hektaari kohta 41.000 marka. Kui järele pärisin, kuidas niisugune vahe — kui hinda välja hakkame arvama, siis saame 80.000, nüüd aga 41.000 — siis öeldi, et 1925. a. oli erakorraline raielank ja suured tuulemurrud, siis arvati, et puhastulu võidi saada ka 15.000 hektaari pealt. Kui selle peale jagame.... (O. Gustavson, stp: Ta ei või nii arvata, vaid see arvati nii.) Teie võite nii arvata, aga metsade peavalitsus seletas teisiti. (Hulgalised vahelhüüded.) See on metsade peavalitsusest saadud seletuste järgi. (Aruandja B. Oja: Ikka segasemaks need andmed lähevad.) Metsade peavalitsuses just seletatakse, et selle tõttu on nii suur puhaskasu saadud, et maha-murtud mets on sinna hulka arvatud. Kindel on, et 41.000 marka oli 1925. a. enampakkumise hind, kuna taksihind oli 15% odavam.

Edasi on kartust avaldatud, et kas saab riik pärast seda, kui seadus teostatakse, oma ülesannet täita nende elanikkude kohta, kes metsa ei saa. Siin on nimetatud, nagu ei oleks riigil siis enam võimalust rahuldada asunikku tarbeid ning linna, alevite ja maa-tainimiste tarbeid. Nagu minister arvas, tuleks selle seaduse järgi väljaandmisele 8% riigi metsapinnast. See arv võib olla ebatäpne, sest raske on kindlaks määrata, palju just

välja anda tuleks. (O. Strandman, tõe: Kuidas siis enne seadus antakse, kui ei teata, kuipalju jagamisele tuleb?) Kuipalju jagamisele tuleb, on võimatu enne teada saada, kui metsasoovijate omal krundil kasvavad puud ei ole glupeeritud. (Vahelhüüded.) Minul täpseid andmeid võimalik saada ei ole, missugustes piirides väljaandmine sünnib. Ma võtan need andmed, mis seaduse vastaste poolt toodud, ehkki ma neid liig suurteks pean, et kui tuleks välja anda 80.000 hektaari, siis teeks see 10% ja kui 100.000 hektaari, siis 13%. See on aga ikkagi niisugune arv, mis üle jäänud metsast lubab rahuldada neid inimesi, kes metsast ilma jäävad. Kui meie oma raielanki vaatame, siis on meil kokku seatud raielangist kasutamise kava ja 1923.—1925. aastani kasutati seda raielanki järgmiselt: võistluspakkumistel ja oksjonitel müüdi 37%, kindla hinna eest 41,4% ja hinnata anti 13%. Kui nüüd teatav osa põllumajapidamisi metsaga varustatud saaks, siis kohalikkude elanikkude tarvidus väheneks. Praegu tuleb anda kohalikkudele elanikkudele 41% tervest raielangist, järelikult see 12%, mille võrra raielank väheneks, tuleks kohalikkude elanikkude arvelt maha ja jääks veel ligi 30% meie raielangist kohalikkude elanikkude rahuldamiseks. See on niisugune arv, mis nende rahuldamise võimaldaks. (Aruandja B. Oja: Missugused on need „kohalikud elanikud“?) Kohalikud elanikud on need ümberkaudsed maaelanikud, kellele antakse võistluspakkumise hinnaga.

Siis on arvatud, et meil üksikud maakonnad jääksid päris metsavaeseks ja selle tõttu pilt väga halvaks kujuneks. Mina katkusin selle kohta andmeid saada, kuidas üksikute maakondade järgi metsa jagunemine on, ja pilt oli igalpool rahuldav, peale Saaremaa. (Vahelhüüde pahemalt poolt: Aga kuidas on Läänemaal?) Läänemaal, võrreldes elanikkude arvuga, on lugu rahuldav. (O. Gustavson, stp: Kas teie ei tea, et Läänemaal on 34. aastane lank maha võetud?) Ma tulen veel tagasi lankide juurde, et Teie hirmu peletada. Nagu tähendasin, on lugu nii, et maakondades pilt kujuneb rahuldavaks, peale Saaremaa. Saaremaal on juba nüüd metsa nii vähe, et teda seal ei jätku elanikkude rahuldamiseks, saja elaniku kohta tuleb 16 hektaari metsa, ja see norm on igatahes väheldane. Sakslased seavad üles — õieti on see kogemuste najal saadud arv metsaaduses, metsapoliitikute juures — et kui on 35 hektaari metsa 100 elaniku kohta või natuke alla selle, siis tuleb sellega läbi, kui aga metsa üle selle normi on, siis võib see maa juba metsa eksporteerida. (J. Vain, stp:

Aga nad kütavad sellejuures ka söega, pidage seda meeles, härra Soonberg!) Jah, neil on olukord muidugi parem, kuna neil pehmem kliima on ja sütega köetakse, selle tõttu läheb meil ka teatav hulk rohkem tarvis. (K. Virma, stp: Igatahes rohkem!) Minul on igatahes teada, et meie 1926. a. ei suutnud tervet oma metsaraielanki ära mahutada, seda jäi üle, nii et meil teatav tagavara praegu olemas on. (Põllutööminister O. Köster: 31% kasutati ära.) Nagu siin öeldakse, on ainult 31% raielangist ära kasutatud ja pealegi on see vähendatud raielank — ainult 7.000-tiinuline.

Meil tuleb maakondade järgi iga 100 inimese kohta metsa: Valgamaal 108 hektaari, Saaremaal 16 hektaari, Petserimaal 85, Järvamaal 94, Läänemaal 80, Viljandimaal 96, Võrumaal 105, Harjumaal ühes Tallinna ja Nõmme linnaga 41 hektaari, Pärnumaal 128, Tartumaal 71, Virumaal 123 hektaari. Kui sellest nüüd ära võtta 12% erametsadeks, nagu siin käesoleva seaduse vastu rääkijate poolt ette tuuakse, siis jääb igatahes riigile kahtlemata niipalju metsa üle, et ta suudab rahva tarbeid rahuldada.

Mis puutub sellesse, et meil väga suured etteraiumised on olnud, siis on tõesti üksikutes metsades etteraiumised olemas. Tartumaal on metskondi, kus on ette raiutud 7—8 aasta langid ja üksikutes kohtades on ette raiutud kuni 1936. aasta raienorm. Metsade peavalitsuse andmete järgi on aga kogusummas tiinude peale arvatult ette raiutud 2.197,64 tiinu ja see on ainult $\frac{1}{3}$ meie aasta raielangist. (Aruandja B. Oja: Erakorraline lank...) Mina räägin sellest, et kõneldakse sellest, et meil väga palju metsi ette raiutud. (Aruandja B. Oja vahelhüüde.) Kui seal erakorraline raielank oli, siis nähtavasti niisugune, mis ei ole viidud metsa kasutamise süsteemi. Need andmed on metsade peavalitsuse poolt seaduseelnõu arutamise puhul saadud, nii et siin ei ole sugugi varjatud etteraiumisi. (Vahelhüüde.) Mina ei rääkinud teist juttu, vaid ütlesin, et see mets oli sarnane, kus vanem mets murdus või oli niisugune, mis vahest metsakasutamise süsteemi ei ole viidud.

Kui vaadata selle seaduseelnõu peale, siis võib öelda, et ta suudab lahendada meie majapidamise tarbeid. Selles mõttes on ta teravitav kui püüde põllumajandust arendada ja selles vigu kõrvaldada. Kui selle tõttu meie majapidamised saavad omad põllumajanduslikud ja metsamajanduslikud huvid niiviisi kooskõlla viia, et nende kogutulu suureneb, siis on see ka rahvamajanduse seisukohalt suur

edusamm. Sellepärast pooldan selle seaduseelnõu vastuvõtmist.

Nähtava enamusega on ettepanekvastu võetud.

Juhataja **R. Penno**: Ettepanek on tehtud, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.)

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.55 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **R. Penno**.

Sekretär **M. Juhkam**.

Abisekretär **O. Liigand**.